

Frolec, Václav

Jihomoravští vinaři a jejich folklór

In: Frolec, Václav. *Tradiční vinařství na Moravě*. Vyd. 1. V Brně: Universita J.E. Purkyně, 1974, pp. [157]-209

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/121150>

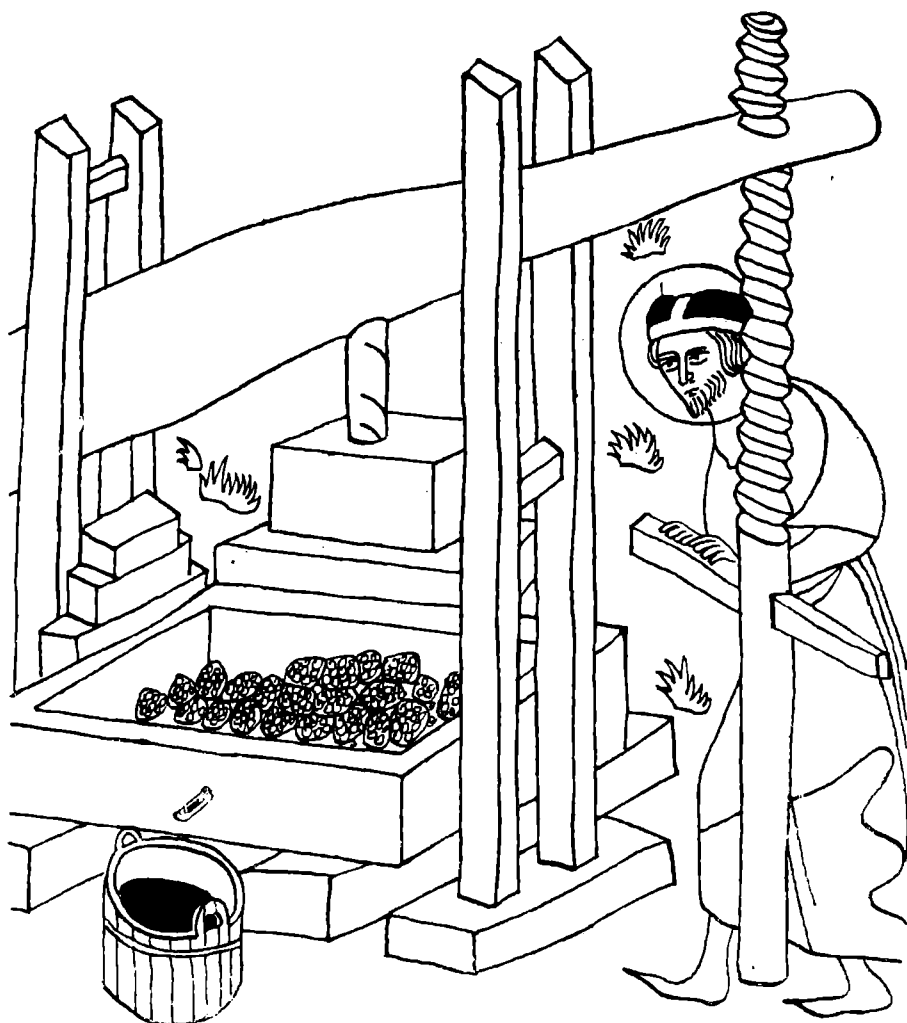
Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

38

JIHOMORAVŠTÍ VINAŘI A JEJICH FOLKLÓR

*„Zpívati již budu milému svému
píseň milého svého o vinici jeho:
vinici má milý můj na vrchu úrodném.“¹*

Charakter vinařské krajiny i vinohradnictví jako výrobní odvětví podmiňovaly životní styl vinařů. Držba vinohradů nebyla zpravidla přímo úměrná majetkovým poměrům jednotlivých sociálních vrstev venkovského obyvatelstva. Mnohdy poddaný hospodařící na podsedku měl více vinic než pololáník.² Na druhé straně ovšem existovala v každé vinařské vsi skupina poddaných, kteří drželi největší statky a největší vinice.³ Pro moravské vinařské obce bylo typické, že zde bylo velké množství drobných držitelů vinohradů,⁴ domkářů a podruhů, kteří mnohdy neměli žádné připsané pozemky, ale vlastnili četné vinohrady, na jejichž obdělávání měli také dostatek času.⁵ Rozloha jejich viničné plochy byla často relativně větší než u majitelů gruntů, u nichž větší část časových možností se soustřeďovala na polní hospodaření.⁶ Cena vinohradů představovala ve vinařských obcích velké procento celkové hodnoty usedlosti⁷ a výtěžek z vinic byl významným zdrojem příjmů pěstitelů, kteří vínem spláceli dluhy, daně i další povinnosti.⁸ Rovněž hodnota vinohradnických staveb, nářadí a nádob byla v celkovém vybavení hospodářské usedlosti dosti značná.⁹

Držba vinic zůstala na Moravě i v prvních desetiletích našeho století z velké části v rukou drobných domkářských a malorolnických hospodářů. Všeobecným sčítáním zemědělských závodů, jež bylo provedeno v roce 1930, se zjistilo, že na parcelové zemědělské podniky do 1 ha připadalo na Moravě 4,83 % z celkové plochy vinic; v těchto podnicích bylo vinařství vedlejším odvětvím. Hlavní váha moravského vinařství spočívala v domkářských hospodářstvích od 1 ha do 5 ha, v nichž se obdělávalo 43 % vinohradů, a v malorolnických závodech od 5 ha do 10 ha, zabírajících 28,8 % viničné plochy. Zemědělské podniky o rozloze 10 ha až 20 ha /tzv. selské závody/ měly asi 14,3 % vinic; na střední zemědělské závody /20 ha až 50 ha/ připadalo 3,6 %, na velké selské závody /od 50 ha do 100 ha/ 0,3 %, na velkostatky 4,9 % vinic. Zhruba 81 % vinic na Moravě bylo tedy v rukou domkářů, malorolníků a sedláků. Ve srovnání s předcházejícím vývojem nastal značný pokles ve vlastnictví vinohradů velkostatků a klášterů.¹⁰

Na základě uvedených statistických zjištění je možno učinit si také představu o poměrech v držbě vinic v jednotlivých okresech tehdejšího správního dělení Moravy, v nichž se pěstovala réva vinná. Největší procento obdělávané půdy zabíraly v prvních desetiletích našeho století vinice na Mikulovsku. Jejich majiteli byli nejvíce domkáři /2–5 ha/ a malí rolníci s výměrou od 5 ha do 10 ha /asi 70 %/. Dalších asi 20 % vinic bylo soustředěno ve velkých selských podnicích /10–20 ha/; kolem 10 % vinic bylo obděláváno v drobných hospodářstvích o výměře od 1 ha do 2 ha. Důležitým výrobním odvětvím bylo vinařství rovněž na Znojemsku, kde téměř 60 % vinic patřilo domkářům a malým rolníkům /o výměře od 2 ha do 10 ha/, zbytek připadal na velká rolnická hospodářství /od 10 ha do 13 ha/ a na velkostatky. Podobný obraz skýtaly i ostatní okresy, u nichž ovšem vinařská produkce byla ve srovnání s předcházejícími oblastmi menšího rozsahu. I zde byla hlavní váha viničního hospodaření koncentro-

vána v podnicích domkářských a malorolnických /na Hustopečsku přes 75 0/0, v okrese jaroslavickém 68 0/0, hodonínském asi 75 0/0, břeclavském více než 85 0/0, na Kyjovsku téměř 90 0/0, v okolí Pohořelic asi 90 0/0, na Strážnicku 85 0/0, na Ždánicku téměř 100 0/0.¹¹

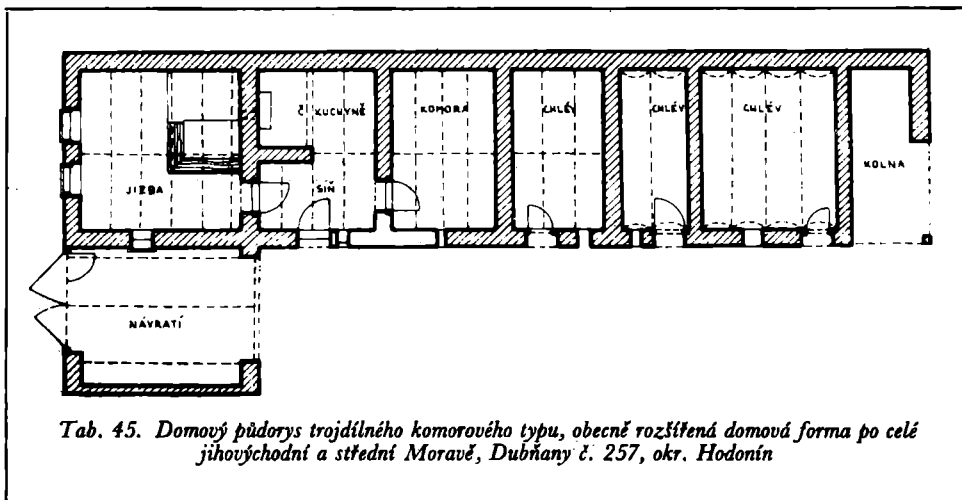
Rozloha vinohradů a množství vinařské produkce udávaly i charakter vinohradnictví jako výrobního zemědělského odvětví. Hlavním povoláním obyvatelstva bylo vinohradnictví v těch obcích, kde plocha vinic se rovnala polovině nebo dvěma třetinám celkové rozlohy pozemků, nebo kde měla absolutní převahu nad rozlohou poli.¹² Takovými oblastmi byly v první polovině našeho století především Mikulovsko, Znojemsko a část Hustopečska.

Revoluční převrat nastal v držbě vinic v poválečném období po socializaci jihomoravských vesnic, kdy základní viničné plochy připadly Jednotným zemědělským družstvům a státním statkům, a jen část zůstala v soukromém vlastnictví, většinou jako součást záhumenkového hospodářství.

Záhumenkové vinohrady představují osobitou formu soukromého vlastnictví, v níž se výrazně odráží úzký vztah vinařů k „svým“ vinicím. Je příznačné, že rolníci ve vinařských oblastech se snáze zřeknou záhumenkového držení orné půdy, avšak že přímo lpí na vlastnictví vinohradů. Vinice mají v jejich pojetí podstatně odlišnou hodnotu než jiný výrobní prostředek. Práci ve vinohradě a ve sklepě se rolník věnuje celoročně, tato práce odpovídá jeho zájmům a zálibám; ve vinohradě a ve sklepě tráví mnohý hospodář téměř všechn svůj volný čas, mnohdy i na úkor rodinného života. Obdělávání viničného pozemku a práce s vínem ve sklepě jsou pro vinaře spojeny s rekreací. Tento vztah k vinohradům nemají jen rolníci, ale i dělníci-vinaři, kteří se jinak zemědělským hospodařením nezabývají.

Vinaři zaujímají v rámci vesnické i městské společnosti významné postavení. Vedle ekonomických a dalších okolností k tomu přispívala i jejich organizační a společenská činnost. I když zřizování vinařských cechů po vzoru cechů řemeslnických nebylo na Moravě tak rozšířeno jako v Čechách, na Slovensku a v Dolním Rakousku,¹³ máme už z první poloviny 16. století a pozdějších období doklady o existenci vinařských bratrstev,¹⁴ jež měla právo používat vlastní vinařskou pečeť a prapor.¹⁵ Některá vinařská bratrstva vznikla z popudu církevních osob a měla charakter náboženského sdružení.¹⁶

Hospodářské a osvětové cíle sledovaly na Moravě pozdější organizace vinařů. Za jejich předchůdce můžeme považovat Moravskoslezskou hospodářskou společnost, která vznikla v roce 1770 v Brně a jež usilovala o zvelebování zemědělství /v jeho rámci i vinohradnictví/ a kladla si i cíle osvětové. Na její činnost navázal Pomologicko-oenologický výbor založený v roce 1816, jenž se zabýval nejen zjišťováním stavu vinohradů a určováním vhodných odrůd k pěstování na Moravě, ale i pořádáním kursů, přednášek a výstav vína. Po roce 1848 se Pomologicko-oenologický výbor přeměnil v Ovocnicko-vinařskou a zahradnickou sekci Moravskoslezské hospodářské společnosti, jež rozšířila svou členskou základnu a začala se opírat o některé okresní hospodářské spolky. Národnostní rozpory, které se začaly v devadesátých letech minulého století v činnosti sekce zostřovat, vedly k tomu, že čeští vinaři vytvořili v roce 1900 samostatný Zemský ovocnický spolek pro Markrabství moravské, jenž začal

Tab. 45. Domový půdorys trojdielného komorového typu, obecně rozšířená domová forma po celé jihovýchodní a střední Moravě, Dubňany č. 257, okr. Hodonín

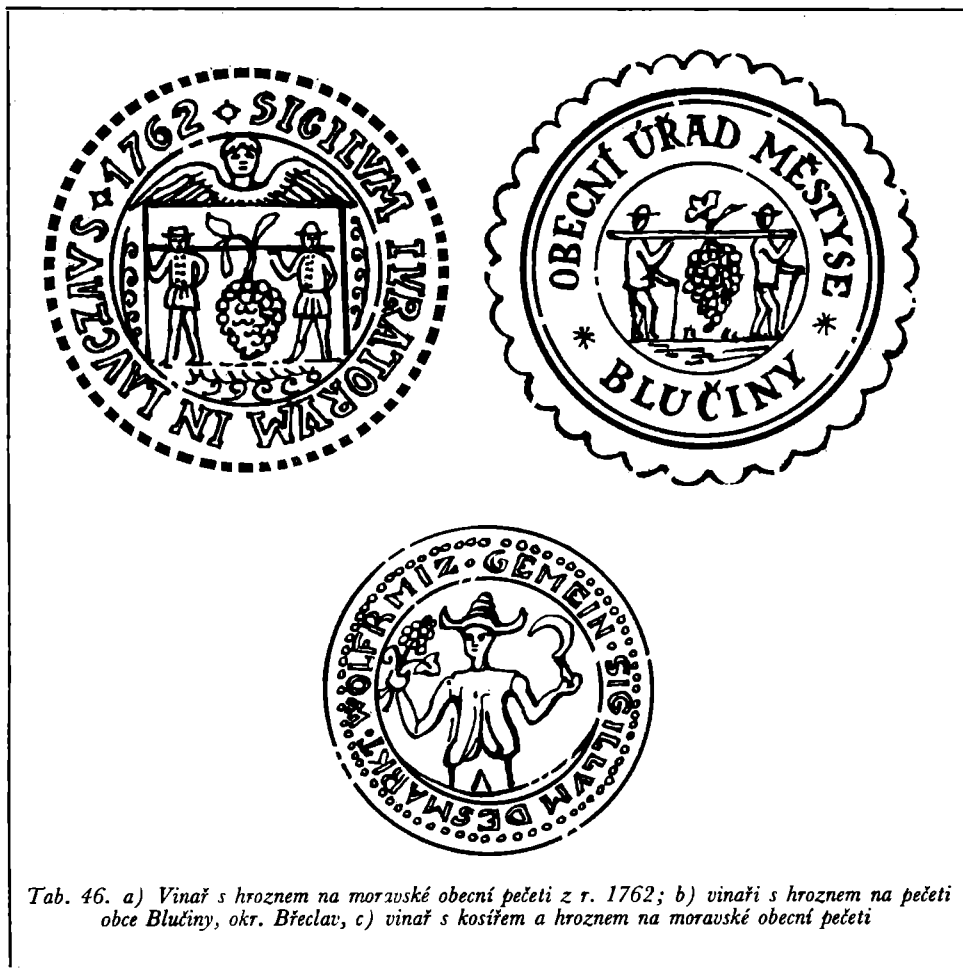
v roce 1907 vydávat časopis *Vinařský obzor*, na jehož stránkách byla otištěna i řada cenných příspěvků z historie vinařství. Masový charakter, jehož dosáhly uvedené vinařské spolky před druhou světovou válkou, se stal vhodným předpokladem pro jejich začlenění do Jednotného svazu českých zemědělců, k němuž došlo brzy po osvobození. Specializace v zemědělských odvětvích vedla k tomu, že se v roce 1957 vytvořil Československý svaz zahrádkářů a ovocnářů, který se pak v roce 1961 přeměnil na Československý ovocnářský a zahrádkářský svaz. Jeho místní organizace pracují po celé Moravě a ve vinařských oblastech vyvíjejí velmi intenzivní a záslužnou činnost, jež mnohdy výrazně zasahuje do veřejného dění v obci. Jestliže odborné přednášky a schůze, zabývající se speciálními vinohradnickými otázkami navštěvují především sami vinaři, výstavy vín a vinařské slavnosti pořádané touto organizací se těší velké pozornosti nejširší veřejnosti.

Život jihomoravských vinohradníků probíhá v úzkém se-pjetí s ostatními vrstvami venkovského obyvatelstva. Základní složky kultury a způsobu života jsou ve vinohradnických obcích stejné jako v obcích, kde se réva vinná nepěstuje. Jejich struktura vychází z místních tradic a projevuje se v ní kulturní diferencovanost, pro jižní polovinu Moravy tak příznačná. Plně se zde také uplatňuje dnes už vžitě povědomí příslušnosti k etnografickému celku, v němž se vinohradnické osady rozkládají. Je tomu tak nejen v oblastech, jako je Podluží, Dolňácko strážnické, kyjovské, hradištské, přechodné pásmo slovácko-hanácké, ale i v regionech jihomoravského pohraničí na Mikulovsku a Znojemsku, do nichž přesídlilo v poválečném období obyvatelstvo z různých krajů republiky, u něhož postupně zaniká povědomí příslušnosti k oblasti, z níž přišli a vytváří se pocit sounáležitosti k novému domovu. Vinohradnictví hraje v tomto procesu ne zrovna zanedbatelnou úlohu.

V hmotné kultuře vinohradníků nacházíme specifické prvky především v projevech, které jsou bezprostředně spjaty s vinohradnictvím jako zvláštním druhem zaměstnání. Zvláštnosti v obydlích a dvorech

jihomoravských vinohradníků nespočívají — na rozdíl od některých jiných vinohradnických krajů¹⁷ — v jejich celkovém stavebním charakteru, ale především ve využívání některých prostor k skladování vinohradnického inventáře. Vinaři, kteří nemají samostatné vinné sklepy a lisovny, zřizují sklepy na víno, resp. i místnost k posezení v rámci svého domu nebo dvora. Rovněž oděv používaný vinohradníky při práci na vinici i ve sklepe nevykazuje výraznější specifické znaky. Nápadné je jen časté používání pracovních zástěr jako doplňku oblečení starších vinohradníků a zjevná upravenost a čistota v odívání žen pracujících ve vinohradě. Vinařské slavnosti jsou pak jednou z příležitostí, kdy se obyvatelé vinohradnických obcí oblékají do svátečního kroje. Ve stravě se odrazilo pěstování vína především v jeho oblíbě jako nápoje¹⁸ při přátelských posezeních, svatbách, křtinách, pohřebních hostinách, hodech a podobných příležitostech. Ve vrchnostenských dvorech se víno podávalo na stůl pánovi, jako deputát je dostávali panští úředníci i sluhové; víno se dávalo k bohoslužebným účelům, dostávali je desátkoví písaři, ohodnocovatelé vína i dělníci pracující ve vinohradech a ve sklepech v době vinobraní.¹⁹ Hojně vína se spotřebovalo při obecních hromadách a při sousedských svépomocných pracích.²⁰ Bez vína se dodnes neobejde žádná zábava. V řadě vinohradnických obcí se udržuje zvyk vítat o hodech „přespolní“ chasu vínem;²¹ láhev s vínem se dává také na vrcholek máje stojící v době hodů před obecní hospodou. Stárci i ostatní mládenci ukazují svou taneční dovednost při bujných verbuňkových poskocích kolem láhví s vínem postavených na zemi v tanečním prostoru. Vínem se „zakupoval“ cizí šohaj mezi domácí chasou, aby mohl volně chodit do hospody, namluvit si místní dívku a užívat dalších práv. I zbožní poutníci přicházející mnohdy z dosti vzdálených krajů do poutních míst ve vinorodých obcích, neváhali osvěžit se po dlouhé a vyčerpávající cestě vínem, které často vedlo i k zapomenutí vlastního poslání pouti.^{21a} Víno hrálo často důležitou roli při rozhodování o důležitých obecních otázkách. Nejednou starosta a poslanec byl zvolen do své funkce právě díky svým vinařským znalostem a svému dobrému vínu.²² Dozrávání „nového“ vína bylo obdobím, kdy se nejčastěji konávaly svatby.²³ Vínem byli pohoštěni chlapi chodící po „šlaháčce“ na velikonoční pondělí; stejně tak byli uctěni kostelník, ministranti a učitel obcházející na svátek sv. Štěpána jednotlivé domácnosti. Hrozny patřily k nejvýznamnějším dárkům, které rozdával hospodář členům rodiny a dvora o Štědrém večeru.

Specifickým prvkem výročního obyčejového cyklu byly ve vinohradnických obcích kromě už zmíněného „zarážení hory“ především slavnosti vinobraní. Kronikář města Bzence zaznamenal, že v dobách poddanských mělo bzenecké vinobraní velmi slavnostní charakter. Dopoledne byly bohoslužby v kapli sv. Floriána na kopci nad městem zvaném Starý hrad, jichž se účastnila vrchnost i poddaní. Po jejich skončení se odebral purkmistr, horný a rychtář do zámku, aby pozvali vrchnost na slavnost a odevzdali jí první zralé hrozny. Odpoledne kolem třetí hodiny se shromáždila městská honorace, hosté i lid před radnicí a za zvuku hudby šli na Starý hrad, kde byli uvítáni střelbou z hmoždířů. Vrchnost, představitelé města i hosté zasedli za stůl, jenž byl pro ně vyhrazen, a ženy vinohradských hlídačů jim připjaly kytičky a podaly první zralé hrozny. Za veselé nálady, při níž se mísily tóny hudby se zpěvem mládeže

Tab. 46. a) Vinař s hrozdem na moravské obecní pečeti z r. 1762; b) vinaři s hrozdem na pečeti obce Blučiny, okr. Břeclav, c) vinař s kosířem a hrozdem na moravské obecní pečeti

a ranami z hmoždířů, pronášeli purkmistr a další hodnostáři zdravice vrchnosti a hostům. Součástí slavnosti bylo vztyčování tyče s víchem. Teprve pozdě v noci se účastníci „vinobraní“ vraceli do města.²⁴

Zpráva bzeneckého kronikáře je pozoruhodná především proto, že podává výstižný popis slavnosti vinobraní v období, z něhož nemáme z jiných moravských vinohradnických měst a vesnic žádné doklady o pořádání podobné vinařské slavnosti. Většina slavností vinobraní, jak je známe ze starších záznamů a z paměti informátorů, má svůj počátek v prvních desetiletích našeho století nebo v době docela nedávné a je spojena s činností různých spolků a organizací.²⁵ Zdá se, že i dnešní podoba „tradičního strážnického vinobraní“, jak bývá tato slavnost propagována, spojuje svůj vznik s „vinobraním“ uspořádaným politickou stranou v roce 1908 na návsi strážnického Starého Města. Ráz slavnosti zůstal i v dalších letech v podstatě stejný: Prostranství, kde se „vinobraní“ konalo, bylo vyzdobeno hrozny a jablky, stála tu slaměná „hotařská bůda“, kolem níž se

procházeli vinohradští hlídači. Městští radní a písař, kteří se slavnosti pravidelně zúčastňovali, byli oblečeni v historickém oděvu. Součástí „vinobraní“ bylo předčítání artikulů horenského práva, které prováděl rychtář, a taneční zábava, během níž se účastníci snažili nepozorovaně utrhnout rozvěšené hrozny a jablka. Koho hotaři přistihli, byl postaven před „městský soud“, který mu předepsal pokutu. Za nepříznivého počasí se slavnost vinobraní přenášela do sálu. V uvedené podobě se udržovalo strážnické vinobraní až do druhé světové války.

Obdobným způsobem probíhaly v období od počátku našeho století do druhé světové války slavnosti vinobraní, konané obvykle koncem září nebo začátkem října, i v jiných vinohradnických obcích na jižní a jihovýchodní Moravě. Organizátory těchto slavností byly místní spolky a místem konání byla náves, sál nebo prostranství mezi vinnými sklepy a „búdami“. Za vyhrávání dechové hudby scházela se mládež ve svátečních krojích, vinaři a jejich rodinní příslušníci, ostatní spoluobčané i hosté na návsi, kde se všichni řadili do pestrého průvodu, jehož se zúčastnili i starosta, obecní radní, policajt s bubnem a vinohradští hotaři. Někdy jeli v průvodu i vozy ověncené zelením a růžemi,²⁶ na nichž seděli představitelé obce, vinohradníci a mládež. Vyvrcholením slavnosti bylo vztyčování „hory“ ozdobené zelením a květim; jeho průběh byl v podstatě shodný se zvykem konaným v době zrání hroznů, jímž se uzavíral vstup do vinohradů.²⁷

Tradice vinařských slavností, za druhé světové války přerušena, byla v jihomoravských vinohradnických městech a vesnicích po osvobození obnovována. Místa, jako ve Strážnici,²⁸ Prušánkách a Krumvíři, probíhá „vinobraní“ slavnostně za účasti domácích obyvatel i cizích hostů, jinde se omezuje na taneční zábavu pořádanou různými organizacemi /JZD, státní statek, požárníci aj./, jejíž součástí jsou scénky chytání zloděje hroznů a jablek vinohradskými hotaři a trestání provinilců peněžní pokutou.²⁹ Bez návaznosti na tradici jsou nákladná a okázalá „historická vinobraní“ s komerčním posláním, jež mají být jakousi reminiscencí na historické události.³⁰

Uvedli jsme základní fáze vývoje vinobraní jak se jeví v dosavadních materiálech. Nabízí se nyní otázka, z jakého podnětu vznikly tyto slavnosti, jež tvoří dnes jeden z typických projevů společenského života vinohradnických obcí. Hledáme-li analogie, nacházíme je ve všech sousedních vinařských zemích. Nejvíce se jim podobají „sklizňové“ slavnosti v Dolním Rakousku, Maďarsku a na německém území, kde mají prokazatelně po několik století trvající tradici.³¹ V uvedených zemích mají slavnosti vinobraní v podstatě tentýž ráz jako na Moravě. Jejich jádrem je průvod sestavený z krojované mládeže nesoucí na hůlce velký štrapec hroznů, z postav představujících kopáče, vazačky a jiné specializované dělníky, z alegorických vozů s mýtologickými výjevy, z vyzdobených vozů vezoucích obecní funkcionáře v historickém oblečení a z vinohradských hlídačů. Nápadné je, že ve všech zemích jsou vinařské průvody spojeny v menší nebo větší míře s panským prostředím; někde, jako na saském území Německa, byly vinařské slavnosti šlechtou přímo organizovány.³² V maďarském prostředí se vyskytují při slavnostech vinobraní dožínkové prvky /mládež odevzdává hospodáři štrapec hroznů a ten ji za to obdarovává/³³ v Rakousku jsou součástí slavností vinobraní scénky

chytání zloděje, jeho předvádění před „soud“ a zábava s hudbou a tancem.³⁴

Stěží lze u středoevropských vinařských slavností předpokládat kontinuitu s okázalými oslavami vinobraní v antickém světě,³⁵ i když strukturální podobnost je tu zjevná.³⁶ Pravděpodobnější je jejich spojitost s panským prostředím, pro něž byly vinařské průvody a odevzdávání prvních plodů z vinic především reprezentační záležitostí. Tato souvislost braní“ v městě Bzenci, sídlu panství, v dobách poddanství. Zatím nemůžeme stanovit, zda slavnosti vinobraní, jež se udržují v moravských vinohradnických obcích od počátku našeho století, navazují na nějakou starší tradici, jež byla přerušena v dobách úpadku moravského vinohradnictví zejména v druhé polovině 19. století.³⁷ Zpráva z Bzence tuto možnost připouští. Forma „vinobraní“, jež se krystalizovala v průběhu první poloviny našeho století, spojuje v sobě zejména prvky obyčeje „zarážení hory“ a oslavy na ukončení sklizně; v řadě detailů jeví nápadné shody s podobnými slavnostmi na dolnorakouském území. Jako součást společenského života vinohradníků je projevem působení tradice, jež má své opodstatnění i při formování současného životního stylu.

Minulosti patří věrské představy vycházející z někdejšího úzkého sejetí a závislosti vinohradníků na přírodě a ze snahy o zajištění zdaru iracionálními prostředky. Kolektivní ráz měly prosebné průvody do polí a vinohradů, jichž se v květnových „křížových dnech“ zúčastňovala celá obec, aby si modlitbami zajistila co největší úrodu. Prosperitní charakter mělo také svěcení vína v kostele ve svátek sv. Jana Evangelisty /27. prosince/, které známe rovněž z dolnorakouského území a z Burgenlandu,³⁸ posvěcené víno ochutnali doma všichni členové rodiny, aby byli zdraví a zbytek vlil hospodář zpět do sudů,³⁹ aby se v nich víno nekazilo. Ze snahy o zajištění hojnosti vína v novém roce vycházel i štedrovečerní zvyk modlit se při večeři za úrodu ve vinicích, pohostit koledníka vínem a popřát příbuzným i sousedům bohatou úrodu hroznů. O Štědrém večeru, kdy podle lidové představy bylo ve studánkách místo vody víno,⁴⁰ bylo zvykem nalévat víno do ořechových skořápek; nevyschlo-li víno do Božího narození, usuzovalo se na hojnou úrodu v nastávajícím roce. Součástí iracionálních vinařských praktik bylo i „žehnání“ vinných nádob s prvními sebranými hrozny při vinobraní, házení prvních zralých hroznů do jámy, do níž se zasazovala „hora“, ulévání prvního nejlepšího vína na počest vinařského patrona, jež máme doloženo z Břeclavska, Hustopečska a Mikulovska. Jde zřejmě o ohlasy přinášení obětí z úrody, o nichž jsou zmínky už v bibli;⁴¹ rovněž staří Římané obětovali na oltářích svých božstev první hrozny.⁴² Z vinohradnických oblastí na Moravě nemáme zjištěn zvyk, rozšířený např. v jihoslovanských zemích, ponechávat ve vinici poslední pěkné hrozny. Láhev s vínem a hrozny se také dávaly spolu s jinými předměty jako „stavební obětiny“ do základů domu.⁴³ Do této skupiny vinařských obyčejových projevů se řadí i tzv. „vinohradní kozel“ /„Weinbeerbock“/ nebo „vinohradní koza“ /„Weinbeergoas“/, maska v podobě kozy nebo kozla zhotovená ze dřeva a ověšená hrozny, jablky a květinami, již dávali vinohradníci a vinohradní dělníci v době vinobraní obecním představitelům, přátelům a známým. Rozšíření tohoto obyčeje se úzce váže na území Dolního Rakouska,⁴⁴ odkud pronikl — jak usuzujeme z ojedinelé publikované zprávy⁴⁵ — do některých vinohradnických obcí

s německým osídlením na jižní Moravě. Původ „vinohradního kozla“ spojují někteří autoři s Dionýsovým kultem nebo se zvířecími démony.⁴⁶ Tyto spojitosti jsou neprůkazné a nepravděpodobné. Blíže k pravdě se dostaneme, budeme-li sledovat vztah mezi „vinohradním kozlem“ a dožínkovými obyčejí, v nichž vystupuje uvedené zvíře velmi často v souvislostech s magickými představami a praktikami.⁴⁷

Jako u jiných zaměstnání, rozšířil se i ve vinnictví už od sklonku středověku kult světců - patronů, kteří měli zajistit a střežit výsledky namáhavé celoroční vinařovy práce. Na Moravě byli nejoblíbenějšími patrony – podobně jako v sousedních středoevropských zemích – sv. Urban a Vincenc; místní omezení měl kult sv. Jana Evangelisty, Jana Křtitele, Bartoloměje, Medarda, Donáta, Floriána, Vavřince, Barbory, Rocha, Huberta a některých dalších světců.⁴⁸ Na jejich počest byly ve vinnicích postaveny sochy a obrázky, které v době zrání hroznů a vinnobraní zdobily ženy květinami a révovým listím.⁴⁹

Původ vinařských patronů, zejména sv. Urbana, bývá v literatuře často nekriticky spojován s kultem antických božstev⁵⁰ a s druhotně vytvořenými legendami ze života světců, které neposkytují žádné konkrétní a hodnověrné výchozí body pro vývoj kultu v tomto směru.⁵¹ Sledujeme-li data, na něž připadají svátky většiny vinařských patronů, zjišťujeme, že to bývá zpravidla období důležitých a často rozmeznicích období ve vinařově roku, což mnohdy vyjadřují i hospodářské pranostiky.⁵² Je zřejmé, že do kultu vinařských patronů se vmísily i prvky starých lidových duchovních představ a praktik, jež jsou v rozporu s oficiálním katolickým náboženstvím. Jejich stopy nalézáme především v projevech uctívání nejrozšířenějšího vinařského patrona sv. Urbana, o jehož životě není známo nic jistého.⁵³ Vztah lidu k tomuto patronovi vycházel převážně z hmotných zájmů vinařů. Z německého území máme například zprávy o tom, že zdejší vinaři pili ve svátek sv. Urbana víno na jeho počest; bylo-li však v tento den špatné počasí, vlekli světcovu sochu po zemi a házeli ji do potoka.⁵⁴ Ve Švábsku bylo zvykem stavět sochu sv. Urbana v den jeho svátku na náměstí. Když svítlo slunce zdobili ji květinami, začalo-li pršet polévali ji špinavou vodou.⁵⁵ Západoslovenští vinaři slibovali sv. Urbanovi oběti, aby ochránil vinnice před nepřízní počasí. Když přišel mráz a vinnice pomrzly, šlehali vinaři patronovu sochu nebo vyobrazení pruty a spílali mu.⁵⁶ Na Moravě se nám nepodařilo podobné praktiky zjistit.⁵⁷ Byla zaznamenána jen tradice o tom, že když byl někdo přistižen při krádeži a za útěku se zastavil u sochy a dotkl se sv. Urbana, nemohlo se mu nic stát.⁵⁸ O svátku dalšího oblíbeného vinařského patrona, sv. Vincence, otvírali jihomoravští vinaři své sklepy a počastovávali prvního kolemjdoucího člověka, aby se prý urodilo hodně vína. V některých vinnicích se v tento den sloužila v kostele mše za vinaře; odpoledne pak všichni oslavovali patronův svátek v „búdách“.⁵⁹

Kult vinařských patronů postupoval ze západní Evropy na středoevropská území, kde dosáhl značného rozšíření zejména v Německu a Rakousku. Na Moravu se dostalo uctívání vinařských patronů patrně rakouským prostřednictvím. Nasvědčuje tomu například to, že v pohraniční části jižní Moravy je škála světců považovaných za vinařské patrony mnohem širší než na území jihovýchodní Moravy, kde v severněji položených vinnicích obyvatelé povědomí o existenci vinařských patronů v lido-

vých vrstvách vůbec chybí. Ve srovnání s jinými střeoevropskými a západoevropskými zeměmi jsou v moravských vinohradnických krajích projevy kultu vinařských patronů málo výrazné.⁶⁰

Staleté zkušenosti a moudrost vinařů zrcadlí se v drobných slovesných projevech, jakými jsou pranostiky, přísloví a pořekadla. Ve vinařských krajích žijí vedle hospodářských pranostik známých v jiných rolnických oblastech i pranostiky vinařské, v nichž se lapidární stručnou formou vyjadřují poznatky o pravidelně se opakujících proměnách počasí v jednotlivých ročních obdobích a jejich vlivu na úrodu ve vinicích. Jsou zde také obsaženy zkušenosti o vhodnosti započítí a ukončení některých pracovních úkonů ve vinohradech, na nichž závisí do značné míry příští úroda:

- *Dyž ide měsíček hore a lidi sejú, je snětlivý obilí, nemá se sláma skládat do stohu /žerú ju myši/, neřezat vinohrad, protože moc sprchajú hrozny.* —⁶¹
- *S postníci nepospíchej, podružku nezanedbej.* —⁶²
- *Než hlava zokatí, hleď vinici skopati.* —
- *Na zimu révu-li vysadíš, z jara často zmrzlou ji vyhodíš.* —
- *Poryješ-li v podzim vinice, příští podzim můžeš si koupit kožuch i beranici.* —
- *Dyž vinohrady moc plačú, bude málo vína.* —

Na hojnost nebo nedostatek vína se v pranostikách usuzuje podle různých přírodních úkazů:

- *Zpívá-li pěnička spíše než vinný keř pučí, bude víno.* —
- *Dyž hural sprchá, budú aji hrozny sprchat.* —
- *Dyž víno dozrává a idú mlhy, okláči mlha víno, to prej je dobrý víno a sporý.* —
- *Dyž je víno /peň/ hodně vyžrátý /to bývá obyčejně je-li dlúhej teplej podzimek/, bude moc vína.* —
- *Dyž je málo rybízku, bude aji málo vína.* —
- *Hodně hub, málo hroznů.* —
- *Když je seno, není víno.* —
- *Čím větši má kdo bodláči, tím lepší víno natáči.* —

V pranostikách se odráží celoroční vinařova starost o vinice. Můžeme z nich seřadit kalendář postihující základní a rozmezni okamžiky ve vinařově roku, v němž jsou některé dny akcentovány a připisuje se jim zvláštní význam. Jediným měsícem, k němuž se neváží vinařské pranostiky, je únor, jenž je v zemědělském kalendáři údobím klidu a odpočinku /*Únor bílý pole sílí*/.

Základním motivem pranostik pro měsíc leden je přání studeného a suchého počasí, které je předzvěstí hojnosti vína.

- *Je-li teplo v lednu, sahá bida ke dnu.* —
- *Je-li leden teplý, nepřibude do sudu.* —
- *Málo vody v lednu, hojně vína v září.* —
- *Mokrý leden, prázdné sudy.* —

Za rozhodující den se v lednových pranostikách považuje svátek vinařského patrona sv. Vincence /22. ledna/, kdy má být teplo, aby byla velká úroda:

- Na svatého Vincence dyž se vtáček napije z kolaje, bude moc vína. —⁶³
- Napije-li se brablc na sv. Vincence z kolaje vody, bude moc vína. —
- Když je rozpůščka /tání/ na Vincencína, urodí se hojně vína. —
- Je-li pěkně na Vincence, bude dobrá úroda. —
- Je-li na Vincence slunečno, bývá hojně vína. —
- Teče-li voda na Vincence kolejemí, dobré víno bude. —
- Slunce-li na sv. Vincence svítí, budeme hojnost žita i vína míti. —
- Svítí-li slunce v den sv. Vincence, třeba pro víno i žito starat se o žence. —

Březen má být suchý, ale ne ještě jarně teplý.

- Březen suchý, duben mokrý, květen větrný, pytle obilím a sudy vínem naplní. —
- Sníh v březnu škodí osení i vinné révě. —
- Březen — pospěš s řezem. —
- Když do sv. Josefa /19. 3./ uvidí hrozny na vinohradě, rači može čerta vidět; došly mraze. —

Podle dubnových pranostik má být tento měsíc mokrý a studený:

- Duben hojný vodou, říjen vínem. —
- Duben mokrý, studený, sklepy, sudy naplní. —
- Pakli mokrý a zimavý duben, je úroda na víno. —
- Pakli duben mokrý je, bude úroda na víně. —

Velká obava bývá v dubnu z mrazů před sv. Jiřím /24. 4./, které ničí raný révový květ:

- Co do sv. Jiří vína vidáme, to o sv. Havlu neobíráme. —
- Vidíš-li hrozen před sv. Jiřím, tak ho mor! —

Nebezpečným obdobím pro vinice jsou dny svátků „ledových mužů“ sv. Pankráce /12. 5./, Serváce /13. 5./, Bonifáce /14. 5./ a „studené“ sv. Žofie /15. 5./, kdy mohou mrazy značně poškodit nebo zničit rašící révu:

- Svatá Žofia víno vypíjí. —
- Žofie víno upije. —
- Žofie víno upije, do sudu nachčije. —

Velká naděje se v květnových dnech vkládá na svátek sv. Urbana /25. 5./, nejoblíbenějšího patrona vinařů. Slunce, které v tento den vysvitne, je znamením hojné úrody ve vinicích:

- Urban krásný, vyjasněný, hojným vínem nás odmění. —
- Je-li na Urbana slunečno, bude dobré víno. —
- Jasně slunce na Urbana, hojnost vína znamená. —

V době, kdy je réva vinná v plném květu, není vinařům vítán déšť; zato noční rosy jsou pro úrodu na vinicích příznivé:

- *Májová voda vypíjí víno.* —
- *Není-li květen ani příliš studený ani mokrý, naplňuje stodoly i sudy.* —
- *Pankrác a Urban bez deště, hojnost vína.* —
- *V máji vlhko, chladno, bude vína na dno.* —
- *Večerní rosy v máji hojně sena i vína dají.* —

O červnu lidová pranostika praví, že má být více suchý než mokrý, aby se nepoškodil květ na vinných výhoncích:

- *Červen-li více suchý než mokrý panuje, dobrým vínem naše sudy naplňuje.* —
- *Červen mokrý a studený, vinař krčí rameny.* —
- *Suchý červen plní sudy vínem.* —

Na požehnanou úrodu se usuzuje i podle toho, zda réva kvete do svátku sv. Jana Křtitele /24. 6./ */Kvete-li réva do Jana Křtitele, bude hojně vína/,* prší-li v den sv. Barnabáše /11. 6./ */Prší-li na sv. Barnabáše, úroda na vinicích; Plačtivý Barnabáš, úroda na vinicích/,* podle zrání jahod */Na letnice když jahody zrají, hojnou úrodu vinice dají/.*

Měsíc červenec je na vinařské pranostiky chudý. Pozornost hospodářů se soustřeďuje především na pole, kde dozrává úroda. Ve vinohradech se sleduje, jestli réva odkvete do sv. Jakuba */Co do Jakuba /25. 7./ odkvete, to do Havla /16. 10./ uzraje/.*

Srpen hraje ve vinařově roku mimořádně důležitou úlohu. Je to období, v němž hrozny začínají uzrávat. Proto je potřeba, aby počasí bylo co nejpěknější.

- *Je-li v srpnu chladno, bývá ve sklepě hladno.* —
- *Co srpen na hroznech pokazí, to září nespraví.* —
- *Co srpen neuvaří, to září nedosmaží a říjen nedopeče.* —

Rozmezními srpnovými dny, podle nichž se usuzovalo na zdar úrody ve vinicích, byly svátky sv. Vavřince /10. 8./, sv. Zuzany /11. 8./, Nanebevzetí Panny Marie /15. 8./ a sv. Bartoloměje /24. 8./:

- *Na sv. Vavřince slunečnost, vína hojnost.* —
- *Jak Vavřinec navaří, tak se dobré víno udaří.* —
- *O sv. Vavřinci když slunce svítí, budeme nejspíš hodně vína mít.* —
- *Nalezne-li se na vinici o Vavřinci zralý hrozen, bude hojnost pěkného vína.* —
- *Je-li Vavřinec hodný, je i hrozen zrodný.* —
- *Na sv. Vavřince dej na oltář hroznů věnce.* —
- *Slunce jasné v den sv. Zuzany, kyselost z hroznů vyhání.* —
- *Když slunce o Nanebevzetí Panny Marie svítí, lze hojnost vína se nadíti.* —

- *Je-li jasno a teplo na Nanebevzetí Panny Marie, bývá dobré víno. —*
- *Je-li o Nanebevzetí Panny Marie pěkně, nastane pozeňnaný podzimek a počasí bude příznivé vinné révě. —*
- *Prší-li na Nanebevzetí Panny Marie, ubývá vína a bude špatné vinobraní. —*
- *Prší-li na Nanebevzetí Panny Marie, víno se kazí. —*
- *Pěkně-li na sv. Bartoloměje, po celý podzimek slunce se směje, víno dobré je. —*
- *Je-li o sv. Bartoloměji slunečno, bude pěkný podzimek a hodně vína. —*
- *Pěkně-li na sv. Bartoloměje, pijí vinaři; je suchý podzim. —*
- *Je-li o sv. Bartoloměji pěkný den, těšme se na vína pěknou sklizeň. —*

Někdy ovšem předpověď vyvozená podle počasí v den sv. Bartoloměje nevyjde. I s tím pranostika počítá:

- *Kdyby byl sv. Bartoloměj vlastním bratrem sv. Matouše /21. 9./, bylo by na vinici hej. Zatímco Bartoloměj slíbí, sv. Matouš pokazí. —*

Vinaři říkají, že „září vínečko vaří“ a „co září nedovaří, toho říjen už nedopeče“. Zrání hroznů na vinicích dosahuje v tomto měsíci svého vrcholu a vinaři se těší na sklizeň plodů své celoroční námahy:

- *Na Jiljího /1. 9./ první víno. —*
- *Je-li na sv. Matouše /21. 9./ pěkný den, těší se vinař na pěknou sklizeň. —*
- *Na sv. Václava českého, bývá zase vína nového. —*
- *Sv. Václava českého pijem víno z nového. —*
- *Sv. Václav víno chrání, za ním přijde vinobraní. —*

V měsíci říjnu se dostává sklizeň hroznů do závěrečné fáze. Čistý nový měsíc v říjnu — praví pranostika — slibuje pěknou žeň vinnou. I když nejsladší bobule bývají o svátku sv. Korduly /O sv. Kordule /22. 10./ nej-sladší bobule/, o sv. Havlu /16. 10./ svážeji už vinaři úrodu do sklepa /Na sv. Havla víno do sklepa/. Vinohrady se připravují k zimnímu odpočinku. Přáním hospodářů je, aby révové listí opadalo co nejdříve, neboť: *Čím dříve v říjnu opadá z réví listí, tím úrodnější bude rok příští.*

Padá-li révové listí v listopadu o sv. Martině /11. 11./, usuzuje se, že bude hodně mrznout. A když uhodí o sv. Martině, kdy vinaři ochutnávají už ve sklepech nové víno /Na sv. Martina jiskrná vína/, mráz, urodí se podle pranostik na rok dobré víno /Když mráz na Martina uhodí, na rok dobré víno se urodí/.

Zatímco v prosinci víno v sudech dozrává, myslí vinař už opět na úrodu ve vinicích v příštím roce:

- *Je-li v prosinci mléčná dráha jasně a zřetelně vidět, bude rok budoucí úrodný; je-li však jen částečně viditelná, nebude mnoho obilí a vína. —*
- *Jasně vánoce, mnoho vína i ovoce. —*

- *Jestliže večer před Narozením Páně jasno je, bez větru a deště, a ráno slunce jasně vychází, bude úrodný rok na víno. —*
- *Jsou-li Boží hody jasné, bude vínko krásné. —*
- *Když na Boží narození slunko osvíti panáčka při oltáři, bude hodně dobrého vína. —⁶⁴*
- *Na sv. Štěpána když vítr prudce věje, víno před zkázou jistou se chvěje. —*
- *Pakli na sv. Štěpána větrově uhodí, příští rok se víno špatně urodí. —*
- *Je-li o Silvestru v noci vítr a ráno jasno, bude dobrého vínka pořádku. —*
- *Na Silvestra-li větry a ráno slunce svítí, nelze nám dobrého vína se nadíti. —*

Vinařské pranostiky jako součást hospodářských pranostik se udržují v tradici dodnes. Větší význam jim přiřkládají však už jen staří hospodáři, kteří si jejich znalost osvojili jednak ústním podáním, jednak čtením starých kalendářů, které byly v minulosti vydatným zdrojem šíření a udržování pranostik mezi venkovským lidem.⁶⁵ Vinařské pranostiky zaznamenané v lidové tradici se v podstatě shodují se staročeskými pranostikami⁶⁶ a projevují četné shody také s pranostikami v jiných středoevropských vinařských oblastech.⁶⁷

Příslloví a pořekadla s vinařskou tematikou mají větší a obecnější význam i platnost; žijí nejen ve vinařských obcích, ale též v mimovinařském prostředí.⁶⁸ Jen některá z nich se úzce váží k pracovní činnosti, vinařskému hospodaření, vinným nádobám a prostorům k uskladňování vína, k plodnosti a kvalitě odrůd révy vinné.

Vinařská přísloví a pořekadla v užším i širším slova smyslu lze podle jejich obsahu vydělit do těchto několika skupin:

Víno a hospodaření:

- *Vinice jsou bidnice, chmelnice — pouhá dělnice, zahrada — častá náhrada, louka — ta si fouká, dobré pole neprodávej, vole! —⁶⁹*
- *Vinice — bidnice, chmelnice — dělnice, pole — hnojnice, ale louka — ta si vždycky fouká. —*
- *Vinice jsou bidnice; osení jistší živení. —⁷⁰*
- *Vinohrad — darmokrad, zahrada — náhrada. —*
- *Víno doma z vinice — ve sklepě pokladnice. —*
- *Vinohrad dovede člověka obléct, ale i vysléct. —*

Víno a počasí:

- *Bez konce potřeba, když je víno, není chleba. —⁷¹*
- *Mnoho vína, málo chleba. —*

Víno a práce:

- *Vinohradu netřeba modlitby, ale motyky. —⁷²*
- *Neskorá postnica, skorá podružnica. —*
- *Kdo chce slopat, musí kopat. —*

- *Víno chce slopat, nechce však kopat /přeneseně: lenost/. —*
- *Hledáš-li poklad na vinici, celou ji překopej, naroste ti na větvi. —*
- *Vinohradu se daří dobře když mu vinař řekne každý den dobré ráno. —*
- *Kde se dva vinohrady kamarádí, je zle. —*

Vinné nádoby a sklep:

- *Zdravý sud, zdravé víno. —*
- *Špatná bečka, víno břečka. —*
- *Co červ nesní, to sud polkne. —*
- *V škaredém sudě může také býti dobré víno /přeneseně: člověk, jeho zevnějšek a charakter/. —⁷³*
- *Sklep dělá víno. —*

Odrůdy révy vinné:

- *Když zarodí malvaz,⁷⁴ napije se každý mamlas. —*
- *Cinifádle — na papádle, muškatele — do kabele, časladóry — břuch z nich bolí. —*

Dobré a špatné víno /přeneseně: dobro — zlo; rodiče — děti/:

- *K dobrému vínu není třeba hráti, rozveseluje samo. —*
- *Dobré víno nepotřebuje ukazovatele ani hlasatele, chválí se samo. —*
- *Dobré víno i bez víchy vypijí. —⁷⁵*
- *Dobré víno i bez věnce se vypije. —⁷⁶*
- *Z dobrého vína dobrý ocet bývá. —⁷⁶*
- *To je víno, aby jím děti strašil. —⁷⁷*

Staré a mladé víno /přeneseně: přátelství — mládí/:

- *Starý přítel a staré víno nejlepší. —⁷⁸*
- *Drž se starého vína a dobrého přítele. —*
- *Vejce dnešní, chléb včerejší, tele šestinedělní a víno loňské. —⁷⁹*
- *Nepřilívej horkého k teplému, nedávej vína mladému. —⁸⁰*

Víno a voda:

- *Víno vzbuzuje k zpěvu, voda k hněvu. —⁸¹*
- *Voda mladým, víno starým. —⁸²*
- *Voda silí vola, tebe dobré víno. —*
- *Loza /≡réva/ a koza vody nemilují. —*

Víno a žena:

- *Staré víno, mladá žena, to je žití pravá cena. —*
- *Mladé víno, staré ženy, čertovo je nadělení. —*
- *Víno, ženy z mnohých lidí bláznů činí, všichni vidí. —⁸³*

Vino a moudrost – pravda – rozum – pilnost:

- *Moudrost vínem zastíněna bývá.* —⁸⁴
- *Hleď, by dosahaje vína, nerozlil piva.* —⁸⁵
- *Vino jest zrcadlo mysli.* —⁸⁶
- *Člověka při víně poznáš.* —⁸⁷
- *Sklenka vína mysli přidá.* —⁸⁸
- *Vino neříká: jdi! — ale seď!* —⁸⁹
- *Příčinnost víno pije.* —⁹⁰

Vino a láska – veselí – panská milost – pití – opilství:

- *Noc, láska a víno všecko pouštějí mimo.* —⁹¹
- *Červené víno, bílé koláče, ej, to se v hody pije a skáče! —*
- *Panská milost a víno v konvi dřevěné — obé přes noc zvětrají a jsou zkažené.* —⁹²
- *Kdo víno pije, toho ani pantokem nezabije. —*
- *Kdo jí špek a víno pije, ani pantokem ho nezabije. —*
- *Vino není vinno, že se lidé ožírají.* —⁹³
- *Nemá víno na tom vinu, že se lidé opijí a mají kocovinu. —*

Biblická přísloví a slovní hříčky:

- *Vino obveseluje srdce lidská.* —⁹⁴
- *Vino v srdci blaho plodí, mnoho vína vždy však škodí. —*
- *Přítel vína vítán je vínu. —*

Prísloví a pořekadla jako projevy lidové filosofie, životní zkušenosti a moudrosti⁹⁵ tvoří součást běžné mluvy i vyprávění, které se jimi obohacují a zpestřují.⁹⁶ Stylistickým prvkem jazykového projevu bývají často rčení s vinařskou tematikou /*Nalít čistého vína* = říci pravdu; *Vino mu hlavu zbilo* = opil se; *Míti hlavu pod víchem* = opít se; *Zenit víno* = míchat víno vodou, apod./,⁹⁷ jejichž počet je ovšem nepatrný.

Vinaři používají drobných slovesných projevů nejen ve své mluvě; nápisy s příslovími a pořekadly zdobí vnitřní i vnější stěny lisoven a sklepů. Osobitými slovesnými projevy jsou tzv. vinařská desatera,⁹⁸ ozdobně napsaná, zarámovaná a pověšená na zdi „búdy“. Někteří vinaři se chlubí svými „pamětními knihami“, do nichž vpisují návštěvníci drobné veršované skladby,⁹⁹ inspirované vínem a prostředím vinného sklepa. „Sklepní poezie“, jak můžeme nazvat vinařská desatera a pamětní zápisy, mají většinou charakter individuální tvorby. Pohyb návštěvníků, který panuje u známých vinařů, však způsobuje, že některé texty se přenášejí z jednoho vinného sklepa do druhého, takže se s nimi někdy setkáváme i ve vinařských obcích od sebe dosti vzdálených.

Posezení při víně ve sklepech a lisovnách, sousedská setkání vinařů cestou do vinohradu nebo do „búdy“, besedy v domech vinohradníků, svatební, hodové a jiné hostiny jsou vhodnými příležitostmi, při nichž se uplatňuje lidové vyprávění. I když náměty, o nichž se povídá, jsou většinou známy i jinde, některé povídkové látky se ve vinařské tradici obohacují o detaily, jež jim dodávají regionální kolorit. Tak ve známé po-

hádce. o smrti kmotřičce¹⁰⁰ se v podání z jižní Moravy vypráví o vinaři, který měl devadesát roků a přišla pro něho smrt. Prosil ji o splnění posledního přání: chtěl ochutnat ještě jednou své víno, aby ho známí při pohřební hostině nepomlouvali. Smrt svolila a šla s ním do sklepa. Když chodili od jedné bečky k druhé a „koštovali“, tak je u posledního sudu zastihlo odbíjení půlnoci. Smrt už byla tak opilá, že musela odejít sama bez vinaře. A ten se pak dožil sta let.¹⁰¹

Z jiných pohádkových látek je mezi vinaři známo především vyprávění o tom, jak Kristus stvořil za svého putování se sv. Petrem po Slovácku víno:

„Tož, jak chodil Kristus a ešče aji svatý Petr po zemi, tož zablúdili aji k nám, na Slovácko, na to Podlužácko. A jak šli tým krajem — nemáme žádné kopce, enem samá rovina širá — horko bylo, a tož oni byli umoření, zpotění. Povídá Petr, že:

„Co jím dáme, tým Slovákom, na obveselení, na potěšení? Tak pracujú do umdlení, enem ten skřivánek jím neco zazpívá, tož dajme im neco. Hanáci, ty majú svoju režnú, Valaši, ty majú pálenku, a Slováci nemajú nic.“

A tak Kristus vzál hůl, zarazil ju do země a naráz začaly z téj hole vyrážat a rašit lístky. Tak už to šecko zrálo, hrozny už sa modřaly.

„A tož, milý Petře, tož toto dáme Slovákom na obveselení.“

Tak přešel čas, Slováci k tomu došli, podívali sa, co je to, až na to potom došli, co z toho bývá: Víno, no!

Tož teda, ty dvě zasěj po čase zablúdili na to Slovácko, dójdú k hospodě a tam jakýsi rámus veliký. A svatý Petr, že co je to, a ide sa podívat, co je to za rámus. Nahlédne do téj hospody skrz okno a vidí, oni sa tu prali. Oni sa napili vína. A tož, jak sa dívá do toho okna, tož jedna noha vyběhla skrz to okno a tož ho praštila po téj svatěj hlavě. Tak sa teda zebral a ide ke Kristovi, drží sa za hlavu a že sa šél enem podívat a dostál nohú po hlavě.

„No ano, milý Petře,“ povídá Kristus, „cos chtěl pro tých Slováků mět, to máš. Nic si nestěžuj!“

Tož teda, tak u nás to víno zobecnělo. A pije sa ho u nás moc. Žádná kořalka, ani pálenka. Enom víno!“¹⁰²

Na Ždánicku je rozšířen starozákonní příběh o Noemovi, který prý se v době potopy dostal až do archlebovských vinohradů zvaných Malény, které mají pocházet už z té doby. Noe se tu usadil, pěstoval révu vinnou, ovoce, obdělával pole, choval dobytek. Když mu vinohrad poprvé zarodil, rozhodl se, že pozve z vděčnosti Hospodina na hody: „Jeho roby mosely nakrmít husi, kačen, slepic a kuřat, aby si Pán Bůh nenařikal, že ho ledabylo uctil. Pán Bůh mu přislíbil, že se na hody se svým štábem dostaví. Zatím víno v nádobách pěkně kvasilo a dostávalo říznou chuť. Když se přiblížil den hodování, tak u Noema bylo velké pilno, roby s děckama pekly koláče, buchty a cukroví, pak husy, kačeny, vařily slípky a smažily kuřata. Noe s chlapama udělal hostinskou místnost, stoly a legátky s lavkama, aby měl Pán Bůh kde si zasednout. Když to bylo vše nachystáno, tak Noe se ustrojil a očekával Pána Boha. Z dlouhé chvíle zaběhnul do kuchyně a koštoval připravená jídla, jsou-li dobrá. Kohótom, hóserom uřezal biskupy a jak je pojídal, tak je vínem zapíjel, až mu z toho začalo

být horko, tak vyšel ven a tam se svalil pod ořech do chlárku, kde zůstal ležet. Když Pán Bůh přišel na hostinu, tak Noema nebylo. Tak ho šel hledat a našel ho v chlárku pod ořechem, kde pořádně chrápal. Tak uřezal ve kři lískovicu a Noemovi řádně nařezal, ale pak si vzpomněl, že tomu Noe není vinen, že se z vína opil, protože mu neřekl jak má víno pít. Tak vzal puténku, nabral ve studýnce vody a počal Noema kropit vodou. Noe se pomalu otrásl a pak se udiveně rozhlížel, co se s ním stalo. Jak uviděl Pána Boha, tak se mu omlóval, že mu bylo špatně, že se mosel jít vychladit. Pán Bůh mu řekl, že on to taky trochu zavinil, že mu neřekl, jak si má při pití vína počínat. Tak šli spolu do hodovní síně, kde už na ně čekali. Tak jedli, pili, dobrou vůli spolu měli. Když bylo po hodování, tak roby přichystaly řádné výslužky pro milé hosty a chlapi zase jim nachystali bečičky s vínem. Tak když byl Pán Bůh od Noema a jeho rodiny hojně pohoštěn, tak zavolal Noema a řekl mu: „Aby ses po druhé z vína neopil, tak to musíš pít tak — polovici vína a polovici vody. A to neplatí jen tobě, nýbrž všem potomkům, kteří zde budou bydlet až do konce světa.“¹⁰³

Mezi vinaři jsou zvláště oblíbeny humorné a anekdotické příběhy. Lidé, kteří je dovedou vyprávět, jsou vítáni v každé „sklepní“ společnosti. Všeobecně je známa povídka se satirickým nádechem o starém vinaři, který mival vždy velmi dobré víno. Nikdo, ani jeho synové nevěděli, jak toho dosahuje. Starý hospodář si nevolal nikoho na pomoc ani při lisování hroznů. Když už byl hodně starý a sil mu ubývalo, takže si nemohl sám ani donést víno ze sklepa, zavolal si k posteli svého syna a řekl mu: „Tak sa mně zdá, že brzo umřu. A jak sem ti slíbil, bude tvůj vinohrad aj búda.“ — Syn povídá: „Tatičku, co mně bude platný vinohrad a búda, dyž ste ně doposaváď neukázali jak to víno děláte.“ — Tatiček zebraли všecku svoju poslední silu, posadili sa na posteli, pozvihli svoju pravicu a s nů aj dva prsty a povídajú: „Pamatuť si, milý synku, že aj z hroznů sa dá udělat dobré vínko.“ To také byla poslední slova starého vinaře. Bylo prozrazeno „tajemství“, na které syn čekal téměř šedesát let.¹⁰⁴

O líných vinařích vypráví povídka ze Strážnice:

Šel do vinohradu starý otec a pět synů. Cestou měli takovou debatu: „Pýřu, třas sa, kati idú!“ — Došli do vinohradu, byl hodně zarostlý. Začali kopat, ale nešlo to. Starý otec povídá: „Já su slabý, Jura slabý, Tomáš slabý, Martin slabý, Jan slabý.“ — Tož si polehali a spali. V poledne přinesla matka oběd: „Tak s chutí do toho!“ — Ale starý povídá: „Mamo, tých bélešů je málo. Já su chlap, Jura chlap, Tomáš chlap, Martin chlap, Jan chlap.“¹⁰⁵

Humorné příběhy o cikánovi a jeho chytrosti, známé v lidovém podání v řadě verzí, dostává ve vinařském prostředí osobité zabarvení:

Byl jeden sedlák kmotrem cikánovi. Jednou bylo mnoho práce ve vinohradě. Vzpomněl si na cikána, že by mu snad pomohl. Šli do vinohradu a než se dali do práce, tak prý si zajíme. Posnídali, a cikán měl nápad, že by mohli zároveň poobědvat, aby se později nebavili; tak hned pooběd-

vali. Po obědě se vytasil cikán s návrhem, aby taky povečeřeli. Stalo se a po večeři cikán povídá: „Můj otec po večeři už nikdy nepracoval, a já taky nebudu.“

Na druhý den šli zase do vinohradu a když tam přišli, chtěli posnídat, ale kmocháček zahromoval, že se zmýlil a vzal omylem jinou kabelu, ve které jídla nebylo. Sám ovšem doma dobře posnídal a cikána chtěl potrestat. Tak pracovali až do poledne. V poledne přišla hospodyně a bědovala až hrůza, že — jak šla přes potok — spadla a oběd se vylil. Byla to ovšem výmluva. Dala si do nůše staré střepy, aby to bylo pravděpodobnější. A tak pracovali zase do večera. K večeři navařila bramborů na loupáčku. No, cikán jedl co mohl. Potom přišly na stůl buchty, tak ještě hodně jedl. Pak přinesla kmotřenka maso, ale cikán už byl hodně najezený. „No,“ povídá, „kmotřenko, umíte dobře vařit, ale špatně podávat.“¹⁰⁶

Podobný charakter mají i další vyprávění:

Strýček Slováček chystali bečky, potloukali obruče a zamačovali a chystali na vůz. Ptá se jich soused: „Co děláte?“ — „Chystám se na vinobraní.“ — „A jak to, dyť nemáte vinohrad?“ — „Na, šak mně visí ze susedového.“¹⁰⁷

Stařečkovi Jozefovi sa trefila noční hlídka ve vinohradě deň před vinobraním. Tak sedijú na mezi a rozmýšljajú, proč sa jim tak málo urodilo hroznu a susedovi pánbiček tolik nažehnal. Co tak přemýšljajú, dostali takový nápad a povídajú temu svojému spoluhlídkujícímu: „Proč budeme chodit jak noční múry, co kdyby nám tak na poslední noc nekdo vlézu do vinohrada! Poďme si povartovat radši každý svoje.“ — Do rána svůj nápad proměnili ve skutek. Enom při vinobraní sa to nemohlo susedovi srovnat v hlavě, že stařeček Jozef majú na ryzlinkových hlavách modrý portugal a frankovku na muškátě. Až potkal sused stařečka, povídá: „Stařečku, mohli byste mně založit pár tych ryzlinkových a ešče muškátových oblúkú?“ — Stařeček povídajú: „Ale rád, Janku, enom kdybych měl rodnější a pěknější dřevo.“ — Sused Janek povídá stařečkovi: „To je škoda, chtěl sem mět také na muškátě frankovkové hrozny a portugalové na ryzlinku.“ Jak bylo ve stařečkovi, to už si sami domyslíte.¹⁰⁸

Jeden sedlák chodil často do sklepa. Žena se s ním často vadila, že pořád pije a všecko vypije, že pro ni nic naostane. „Ná,“ povídá sedlák, „já sem sa ti neplétl do kopačky a ty sa mně neplet do pijačky.“¹⁰⁹

Jeden kněz v Křidlovicích se vsadil s vinařem o vědro vína, že bude zpívat a tancovat na kazatelně. Lidé se zvědavostí čekali na neděli. Kněz v kázání vykládal svatbu v Káni a doložil, že za časů Kristových lidé také tančili a zpívali, ale ne tak jako dnes. Při tom začal tancovat a zpívat; sázku vyhrál.¹¹⁰

Dva pocestní šli kolem stařečka, který seděl u sklepa a kouřil fajfku. — „Tak co, chutná vínečko?“ — „Chutná.“ — „Dal byste nám okoštovat?“ — „A jak pijete: Jako lidi nebo jako hovada?“ — „Jako lidi, stařečku.“ — „To vám nedám nic.“ — „Jako hovada pijem.“ — „Tož to vám dám. Hovado ví, kdy má přestat, člověk ne!“¹¹¹

Přišel souseď ke stařečkovi do bůdy. „Co tak smutný, stařečku?“ — „Už nemůžu do bečky.“ — „A proč, máte záduch?“ — „Ale čerta, já mám plíce jako kovářský měch, ale v bečce už nic není.“¹¹²

Sousedé seděli ve sklepě a domluvili se na „opatrného“ souseda Jana, který měl sklep vedle. — „Jene, dej okoštovat!“ — „Ale jo, sakulentská práce!“ — Vzal košťř, šel do sklepa a za chvíli: — „Sakulentská práce, zalomil se mně košťř.“¹¹³

Pověrečné povídky, které znají vyprávět už jen nejstarší hospodáři, mají častý námět postrašení vinařů vracejících se pozdě v noci domů ze sklepů strašidelnými bytostmi:

Najhorší ze šeckých čarodenic bývaua Ochachula. Tá dyž dostaua nekoĥo do pazůrů, tak s tým byuo zle. Je pravda, že sa temu dneskaj ľudé smějú, ale indá byste to za nic na světě takovému v čarodenice věřícimu nevymlůvili, že čarodenice nejsů. — Najvč mivali spadené na tych, co chodivali neskoro z Nechor dom. To obyčejně každý špatně dopadu. Už je to hodně dávno, dyž nám strýc Antoš vykuádali, co s něma čarodenice všeco děualy:

„Svitiu měsíček jak v oku, dyž sem už dost přemožený sa pomáuy ubírau po chodníku dom. Najednú, ani sám nevím jak sa to stauo, že ňa ty čarodenice chytily mezi sebja a děualy se mnů to najhorší. Aj se mnů chvílema tancovaly. Co potom byuo, to nevím, ale ráno sem sa probudiu ceuy zmordovaný až v Čajkovic a to máte dobré dvě hodiny cesty.“ Při tem jejich vykuádaňů sme sa nesměli ani trochu usmívat. To nám vylískali alebo po druhém nám nechceli nic říct.¹¹⁴

Na Břeclavsku se vypráví o gajdoši z Kostic, který hrál v Hlohovci na hodech a o půlnoci se vracel ve veselé náladě domů. Cestou zbloudil a tu se mu v lesním porostu zjevily divoženky, které ho unesly do pohádkového sálu. Tam dostal poháry plné vína a za to musel divoženkám hrát k tanci. Když však kohout zakokrhal, divoženky zmizely. Muzikant se probudí a vidí, že sedí na plané hrušce mezi trním. Podrápán a roztrhán slézá dolů a pod stromem spatří místo pohárů s vínem koňská kořpyta s močí.¹¹⁵

Veselé posezení u vína ve sklepě nekončilo vždy radostně. Mezi vinaři kolují dodnes pověsti o tragických událostech, na něž upomínají kříže, obrázky a pamětní kameny rozseté tu a tam u cest mezi vinohrady. Takový nešťastný osud stihl v listopadu roku 1724 hodonínského hejtmana Františka Heyssiga, který se svými přáteli popíjel v bojanovických sklepech víno. Pozdě v noci poručil hejtman svému kočímu, aby napíjil koně vínem. Když pak páni usedali do kočáru, koně začali zlostně hrabat. Hejtman vzal do ruky bič a švihl. Koně se prudce rozběhli a tryskem uháněli z dědiny. Chtěje předejít nehodě, hejtman prý seskočil s vozu, poranil se a zahynul v močále.¹¹⁶

Smutná událost se váže také k vinné „bůdě“, která stála pod vinohrady Nové hory při silnici vedoucí z Blatnice do Louky a již místní vinaři nazývali „Lízina bůda“. Podle pověsti v ní bývaly velké sudy s vínem, které rádi popíjeli strážníci páni, často sem zajíždějící. Jednou — v době vino-braní, kdy velké kádě byly naplněny moštem, který se měl lisovat —

strážničtí páni vychutnávali víno ze sudů a vesele se bavili. Nikdo si nevšiml, že malá Líza, pánova dcera, se neopatrně nakláněla nad plnými káděmi až do jedné spadla a utonula.¹¹⁷ Od té doby prý v „Lízíně bůdě“ v Blatnici strašilo:

„Martin Smějsův a Jura Valáškův byli už pacholci na ženění. Šak sa o muzikách nadováďali. Celá dědina o nich dycky řečňovala.

Ale co čert nechtěl! Jednú jich, počívky, napadlo, aby si zašli na Nové hory na hrozny. Pomysleli — udělali. Tma bylo jak v pytli. Pacholci sa napřed s chutů najedli, a že měli záživnost v krvi, ešče si natrhali dóm a pamatovali aj na jejich, nech si také na nečem lepším pochutijú! Šak s košem hroznů, bár cuzích, nás istě nevyženú. — Idú dóm ščasní, že na nich hotař nekapl. Už sú u bůdy a v bůdě se ešče svítilo. Líza nespala, ulizovala si svoje rozdrchmané kudly. „Puká, puká?“ — ptajú sa pacholci pod oknama a nahlédajú do jizby. „Šak já vám napukám,“ Líza na to a popadla vařajku a hlava nehlava — hnala pacholky až k Blatnici. Jura, že měl lepší nohy, Lízi utékl, ale Martin jich dostál nečítaných, že sa ledvá dovlékl dóm. A třetí deň měl pohřeb. — Ale časem došlo aj na Juru: dyž vézl z Lúky múku, Líza mu překotila vůz a múku mu vysypala do větru.“¹¹⁸

Veselejší historku zaznamenává pověst z Mikulovska. Vypráví, že kníže Ditrichštejn měl velmi rozmařilou manželku, jež se v Mikulově stále nudila, nic se jí nelíbilo a toužila jen po Vidni. Kníže často přemýšlel, jak by zpestřil její život na zámku. Až konečně na to přišel. Jednou po bohaté večeři zavedl manželku i všechny hosty do zámeckého vinného sklepa, kde byl obrovský sud. Když hosté sestoupili do sklepa, slyšeli krásnou hudbu, ale muzikanty nebylo nikde vidět. Teprve po chvíli přišla kněžna na to, že celá zámecká kapela je uvnitř velkého sudu. Zámecká paní se prý tak rozveselila, že od té doby byla na mikulovském zámku spokojena.¹¹⁹

Vinařská krajina s kopcovitým zvlněním a sklepy hloubenými v zemi byla opředena pověstmi o pokladech i velkých sudech s vínem,¹²⁰ jež jsou ukryty v podzemí a otevírají se v noci svatojánské a o velikonocích. Strážnická pověst o kopci Žerotíně, jehož svahy jsou posety vinicemi, o tom vypráví:

Došli tetka Hurbáčena, nebo jak sa menovali, Hurbánčena, no... a povíďajú strýcovi, donéslu mu oběd:

„Poď kopat, — šak jest. Donésla sem ti oběd.“

Tož donéslu pěry a milý strýc, to sa ví, sa přežehnali a že sa dajú do toho jídla. Naráz před něma stóji žaba. Chytili jednu pěru a hodili téj žabě. A tá chlamst! ju. Zežrala ju. Chytili druhú, zas jí ju hodili, a ešče třetí, a už tetka povíďajú:

„Ná, pro žaby sem donésla oběd?“

No tož, necháli toho, a milá žaba šla, lézla pořád. Jak žaba! A došla pod jeden keř a pod tým keřem začala hrabat. Strýc, — bylo to jak sa říká, v pašijový týdeň. Tož to hrabala, a oni povíďajú si:

„Tady je to na Žerotíně, tady možú byt sklepy, a nejaké poklady tu možú byt.“

/Jak indy, pravda, záložní nebylo, tož sa skovávalo všelico do zemi, došlo sa na to včil aj./

A tož šli a: Chytl sem prý keř rybisu, chytnu, a načisto sem ho vytahl, lehkó. Co bych sa býval nakopál! No, tož, včil sem vzál motyku, a honěm rýč, rýl sem, a došel sem skutečně na dveře. Otevřu, takové dvěrka, a tam veliká hromada žlutěj hlíny. No to sem si dál, dyž sem došel na hlinu místo na zlato! Ale teda, seđěl tam na tem pes, a tož sem sa jaksi ohlédál, doví, esli to něni nejaký — ... tož sem si urýpl tej hlíny a vyšel sem ven. A naráz to udělalo hrk!, samo sa to zasypalo. Potom sa dívám na to — on seđěl na zlatě.¹²¹

Ve Bzenci a okolních vinařských obcích je rozšířena pověst o „kaštelánovi“, vztahující se ke kopci Starý hrad, na němž se daří znamenité bzenecké víno. Za dávných časů tu prý vykopával strýc Pavel ve svém vinohradě pařez a hluboké kořeny staré třešně. Pojednou pod ním povolila půda a on se ocitl ve velkém podzemním sklepení. Tu se objevil stařík drobné postavy s dlouhými vlasy a vousy a vyzval strýce Pavla, aby ho následoval. Procházeli dlouhými sklepy, kde ležely velké sudy s vínem, o nichž stařík tvrdil, že je to staré víno českých králů. Kastelán potom dovedl strýce k východu ze sklepení a zmizel.¹²² Četné pověsti vyprávějí též o sudech plných vína v „habánských“ sklepech, které zanechali novokřtenci při svém útěku z Moravy.¹²³ Z etymologických pověstí je známa především pověst o vzniku názvu komplexu vinných sklepů a „búd“ Nechory u Prušánek.¹²⁴

Jestliže vinaři na Slovácku spojují rozšíření révy vinné s putováním Krista a Petra po zdejším kraji, ve vinohradnických obcích pod Pálavou se vyprávěla pověst o loupeživém rytíři Chotěšovi, jehož hrad stával na vrcholu Pálavy. Chotěš byl znám svou krutostí, kterou dával pocítit obyvatelům celé jižní Moravy. Ale spravedlnost je věčná — kdo zlo seje, zlo sklízí. V kraji se objevil ještě větší lupič než byl Chotěš, a ten jeho hrad vypálil a Chotěše zajal. Přivázal ho ke sloupu a jen jednu ruku mu ponechal volnou, aby mohl odhánět dravé ptáky, kteří na něho doráželi. Chotěš úpěl hlady a žízni. Jeho lkání se neslo za noci daleko široko po celé jihomoravské nížině. Marně prosil o smilování. Nikdo mu nepomohl. Až jednou, když jeho život už dohasínal, zastavil se u Chotěše stařec, jenž mu řekl, že ho může zachránit jen láska. Léta ubíhala a Chotěš zkameněl. Jeho vztyčená ruka jako by čekala na dar. A dočkala se. Jednoho dne přišel ke zkamenělému sloupu chudobný chlapec, sirotek, a vložil do zkamenělé dlaně zlatý peníz, jedinou památku po svých rodičích. A tu kamenný sloup zazářil k slunci. Po létech, když se tudy sirotek opět vracel domů, spatřil, že z dlaně kamenného sloupu vyrůstá keř s širokými listy, pod nímž se skrývají hrozny zlatých kuliček. Ruka nabízela, prosila. Chlapec tedy utřhl hrozen s kuličkami a nemohl se nasytit jejich sladkosti. Přišli lidé z okolních dědin, nařezali z prutů sazenice a vysadili je po okolních stráních. A že to byla rostlina, která smířila vinu, nazvali ji vínem.¹²⁵

Obsah vinařských vyprávěčských besed bývá velmi různorodý a pestrý. Hovoří se o běžných událostech z hospodářského, společenského i politického života, dobří vyprávěči dovedou bavit své společníky vtipnými, humornými a anekdotickými příběhy. Do vyprávění starých vinařů se někdy vloudí pohádková látka, pověrečná povídka i pověst. Častým námětem jsou i vzpomínková vyprávění ze života vinařů, jež mají sice převážně individuální charakter,¹²⁶ avšak častým opakováním a přebíráním příběhů

dalšími vyprávěči nabývají někdy folklórní podoby.¹²⁷ Celou vyprávěčskou atmosféru dotváří i okruh posluchačů, jejich pozornost a reakce. Vinaře chválí nejen jeho dobré víno, ale i dobrá společnost.

Posezení u vína vyvolalo v život nejednu píseň. Jihomoravští vinaři jsou svou láskou k písni a oblibou zpěvu proslulí. Kdo procházel někdy v podvečer mezi vinnými sklepy a „búdami“ a slyšel z podzemí ozývat se píseň, jistě dá zapravdu, že je to nezapomenutelný a neopakovatelný zážitek. Každé prostředí, každá příležitost i okruh zpěváků vytvářejí pro zpěv jinou atmosféru, dávají zaznít různým písňovým druhům. V této souvislosti se vtírá otázka, jak se odráží vinařské prostředí a víno v lidových písničkách?

Vinohrady rozkládající se často na odlehlých svazích dosti vzdálených od lidských příbytků, stávaly se mnohdy místem tragických událostí. Výmluvně o tom hovoří některé lidové balady, které ve zkratkovité epické nebo lyricko-epické formě zaznamenávají stručně, bez zbytečných slov, tragický moment lidského života, v němž mnohdy láska vyústila v nenávisť, přátelství v krveprolití.¹²⁸

V písni se zbojnickou tematikou vyslovuje dívka obavu o svého milého a přikazuje mu, aby nechodil sám přes vinohrady:

*Dyž ty pudeš k nám, nechodivé sám,
vezmi sebo kamarády
přes ty pusté vinohrady,
hej, hej, přes zelené háj.
V zeleném hájo na tě čekajó,
čekajó tam pod hruškama
železnéma obuškama
hej, hej, tam tě zabijó. /Šlapanice/¹²⁹*

SVATOBORSKÉ VINOHRADY

Volně (♩ = 54) Z Dolňčka

1. Sva - to - bor - ské vi - no - hra - dy,
2. A dyž sa o ňu po - bl - lí,
pod vy - so - kú ho - re - čkú,
zas sl - ru - ky po - da - lí,
po - bl - lí sa dvě šu - haj - ci
za fa - leš - nú ga - lá - ne - čkú
o je - dnu ga - lá - ne - čku.
- nk - dy už ne - cho - dí - lí.

V řadě milostných písní se vzpomíná vinohrad, chodníček mezi vinohrady, vinohradní cesta, studna i další součásti vinařské krajiny, jež byly často místem setkání mladých lidí:

*Vysoký je vinohrad,
ešče vyšší skala,
zaplať ně, šohajku,
co sem s tebou spala.* /Kučelov/¹³⁰

*Přes ty vinohrady
je pěkný chodníček,
po něm chodívá
švarný šohajček.*

*Přes ty vinohrady
je tam pěkná cesta,
pověz ně, má milá,
či budeš nevěsta.* /Petrov/¹³¹

*Toto je ten chodníček
přes ty vinohrady,
co sem já jím chodíval
k milej na přezvědy.* /Strážnicko/¹³²

*Zelená lúčina
mezi vinohrady,
pověz ně, cérečko,
máme-li sa rádi.* /Kelníky/¹³³

*Studýnka róbená
mezi vinohrady,
pověz ně, má milá,
či užíváš rady?* /od Brna/¹³⁴

V písních se vyzvedává i cena vinohradu; někdy je s ní srovnávána i mladá žena.¹³⁵ Dostat nevěstu s vinohradem bylo přáním mnohého chasníka.¹³⁶ Voják, vzdálený daleko od své milé, prosí, aby prodala vinohrady a vyplatila ho z vojenské služby:

*Jesli mě ráda máš
poprodej, kde co máš,
poprodej vinohrady,
vyplať mě od armády.*

*Třeba tě ráda mám,
vinohrad neprodám,
já ráda víno piju
a bez tebe se mínu.* /Morkůvky/¹³⁷

Přání, aby ve vinohradě bylo co nejvíce úrody, se odráží v písni ze Strážnicka:

*Bože, nám požehnej,
všecko nám dobré daj,
ty naše Podkovné¹³⁸
od škody zachovaj!*

V početné skupině lidových písní se připomíná víno. A není divu. Víno se popíjelo při nejrůznějších příležitostech, při nichž se uplatňoval též zpěv. Rekruti odcházející na vojnu při pití vína zpívali písně, v nichž se odráží smutek z rozloučení,¹³⁹ stesk po domově, po milé, ale i mužné odhodlání,¹⁴⁰ vzdor¹⁴¹ a obžaloba. Co jiného vyjadřuje rekrutská píseň baladického charakteru o radních, kteří při popíjení vína se radí koho poslat na vojnu a rozhodnou se pro toho nejchudobnějšího v obci:

*Ti strážničtí úradkové tvrdého srdéčka,
dali oni sobě nalét bílého vínečka,
dyž sa ho napili, hned sa uradili,
kerého by dali odvést na vojnu synečka.*
/Strážnice/¹⁴²

Víno je i častým námětem pracovních písní zpívaných při kosení sena¹⁴³ a při dokončení sklizně obilí. Dělníci opěvují hospodáře, který jim dává dobré vínečko:

*Na zdraví našeho pána,
kerý nám vínečko dává.* /Slopné/¹⁴⁴

*Dones nám, sedláčku,
vína žbán,
už zme ti zežali
celé lán.* /Nechvalín/¹⁴⁵

V nejrůznějších příležitostech se víno objevuje v písních milostných, svatebních, tanečních, zertovných, satirických, baladických i sociálně žalobných, jež mají dosti široké zastoupení a daleko přesahují rámec vinařských oblastí¹⁴⁶

Víno, jeho pití, chvála i oslava jsou však nejčastějším a vlastním námětem především písní pijáckých, jež se zpívají právě při posezeních u vína:

*Víno, víno, víno červené,
kdo ta bude, víno, pít
až já budem mašírovat,
víno, víno, víno, červené.* /Blatnice/¹⁴⁷

VÍNEČKO, NE VODA

Táhle (♩ = 54)

1. Ví - neč - ko, ne vo - da, pl - je ho slo - bo - da,
2. Pij - me ho, pij - me ho, do rá - na bí - lé - ho;

tre - ba je ky - se - lé, a - le je ve - se - lé;
až ho vy - pl - je - me, dá - me si no - vé - ho.

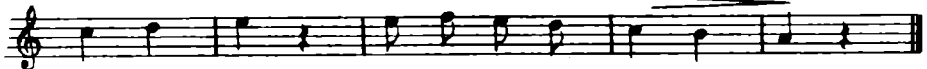
II. Ludé sa čudujú,
za čo chlapeci pijú,
za lušně, za svorně,
za kolečka plužně.

PIME, CHLAPCI, PIME VÍNO

Vesele (♩ = 60)

1. Pi - me, chlap - ci, pi - me ví - no, na - pi - me sa
šak vo - děn - ka te - če ml - mo,

ví - neč - ka, vo - du pl - je ža - bíč - ka.

2. Až sa vínka napljeme,
šenkérovi nabljeme,
potom pújdem na pána,
preč s nama zle naklááá.

3. Potom pújdem na mlynárů,
že si hrubé mírky berů,
sedláčkoví z obllá,
málo sa mu namllá.

4. Potom pújdem na rečtorů
že tak hrubé platy berů,
dvakrát chců mět prvňho
do měsca jedného.

*Pijme vínečko, dobré je,
ej, kdože nám ho naleje?
Naleje nám ho svatý Ján,
požehná nám ho Kristus Pán.*

*My sme vínečko pijali,
Pannu Mariu vzývali,
Pannu Mariu žarošskú,
našu patrónku moravskú.*

/Ratiškovice/150

*Svatý, milý Antoničku,
daj nám vína po kofličku,
abyzme sa napili,
Pána Boha chválili
každú chvíľku.* /Hrušky/¹⁵¹

*Nepi, šuhaj, nepi vody
lebo po ní žaba chodí,
napi sa ty rači vína,
to je dobrá medicína.* /Strážnice/¹⁵²

*Vínečko, vínečko, dybys nám umřelo,
ja, co by sirotků po tobě zůstalo.*¹⁵³

Řada pijáckých písní nás uvádí do hospody, kde se nalévá víno a při muzice tančí:

*Syneček se u muziky točí, že má černé oči,
sklínku vína sobě nalívá:
Napi se, šak se můžeš napít,
máš hodnú galánku, pomože ti platit,
hodnú, bílú, černoookú, červenú, ja červenú, ja červenú.* /Velké Pavlovice/¹⁵⁴

*Kdo víno pije,
muzice platí,
veznú ho do nebe
andělé svatí.*

*Já sem víno pil,
muzice platil,
dyž sem šel do nebe
Petr mě vrátil.* /Podluží/¹⁵⁵

*Ej pověz, pověz, Kateřinko,
kde tu šenkují dobré vínko?
Nedaleko naprotivá,
ej, tam vínečko dobré bývá.* /Bílovice/¹⁵⁶

*Haló, chlapci, k Žebětínu,
nalévaj tam dobrý víno
za dva groše bez patáka,
haló, chlapci, do kabáta.* /Bohunice/¹⁵⁷

*Jen te mně, šenkýřko, vína nalé,
nic te se neďívé, že so mladé;
vína nalé červenýho,
do toho žbánečka bělóčkýho.* /Líšeň/¹⁵⁸

*Ešče si já, ešče si já pohár vína zaplatím,
potom sa já, potom sa k mojej milej navrátím.
Od večera do rána, muzika nám vyhrává,
pijme, pijme bílé víno z pohára.* /Kopanice/¹⁵⁹

Jiná píseň zpívá o špatném hospodáři, jenž ve dne v noci pije víno:

*Janku, Janku, zle gazduješ,
ve dně v noci vínko piješ;
Janku, Janku, šelmo gazda,
šenkýřova třetí brázda.* /Želetice/¹⁶⁰

Některé písně o víně s oblibou zpívaly ženy, jimž zřejmě tento nápoj učaroval:

*Nění vina má, ani babina,
a jest vinen panáček
co mně solil jazéček,
chce se mně vína.* /Protivanov/¹⁶¹

*Opilá su, opilá,
vínečka sem nepila,
ej, enem takú krapečku,
štyry máze flašečku.* /Dolňácko/¹⁶²

*Ráda předu, ráda len,
který teče z bečky ven,
a to pěkně teňučko
až je v bečce malučko.* /Dolní Němčí/¹⁶³

*To vínečko, to je lázeň,
kdo ho pije, není blázen.
A já sem ho také pila
a já sem sa neopila.* /Pozlovice/¹⁶⁴

Menší počet pijáckých písní vyjadřuje chválu na sklenici¹⁶⁵ a sud s vínem, ale i zklamání, když se v nich víno ztratilo a zůstaly prázdné:

TISÍCKRÁT BUĎ POZDRAVENÁ

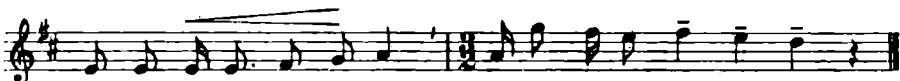
Volně (♩ = 80)

1. Ti-síc-krát buď po-zdra-ve-ná, pě- kná be-čí-čko dře-vě - ná,
2. Pl-me, pl-me, ví-no, rá-dl, šakzmevěr-ní ka-ma-rá-dl,

pl - jem z te-be ví - ne-čko, na to na-še zdra-ví - čko,
pl - me, pl-me, pl-me ho, až do rá-na bí-lé - ho,

pl - jem z te-be ví - ne-čko, na to na-še zdra-ví - čko.
pl - me, pl-me, pl-me ho, až do rá-na bí - lé - ho.

*Ach, Bože, přebože, co robit mám?
Vinobraní přešuo, vína nemám.*

*Vyválám sudy na prostřed budy
a půjdu do šenku, kde hrajú dudy.*

/Moravská Nová Ves/¹⁶⁷

*Dyby nebylo bývalo téj dírečky v bečce,
ej bylo by, přibýlo by, ej vínečka více v bečce.
Ale tá dírečka v téj bečce škodí,
kady to vínečko chodí.*

/Břeclavsko/¹⁶⁸

VÍNEČKO V MÁZKU

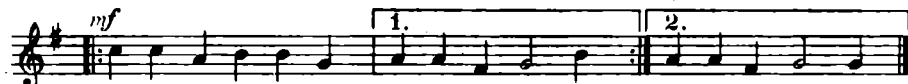
Mírně (♩ = 100)

Svatební

Z Podluží
(Tvrdonice)

1. Ví - ne - ěko vmáz - ku, mám kte - bja lás - ku,

ty sa do mňa tahneš jak po prováz ku, jak po prováz ku.

2. Šenkérko hluchá,
sklénečka suchá:
Enalej mně zas do ní,
nech mně nezvóní.!

3. Šenkéru hluchý,
koštěř máš suchý,
Enalej mně, nalej mně,
ale nerozlej.!

V některých písních se zpívá současně o víně, pivě i pálenice /někdy dochází i k záměně nápojů/.¹⁶⁹

*Ej, másku, másku,
mám na tě sázku,
teče z tebe pivo
jako na provázku!*

*Vínečko milé,
mám k tobě lásku,
ty do mne poběhneš
jako na provázku.*¹⁷⁰

*Vínečko, pivečko, borovička,
v tebe je vodičky polovička:
dať bych já za tebe stříbro, zlato,
abys ma brodila, kde je blato.*

/Stará Břeclav/¹⁷¹

Přesto, že rozšíření písní s vinařskou tematikou přesahuje na Moravě hranice vinařských krajů, je zřejmé, že největší počet se jich udržuje právě v obcích, kde se réva vinná pěstuje nebo pěstovala, a kde je také nejvíce příležitostí k jejich zpívání; odtud se šíří tyto písně do sousedních i vzdálených oblastí. Na základě rozboru skladby písňového repertoáru v celomoravských písňových sbírkách, které jsou pro starší období základním vodítkem,¹⁷² zjišťujeme, že počet písní, v nichž se vyskytuje vinařská tematika a vlastních pijáckých písní o víně byl poměrně malý.¹⁷³ Obdobná situace se jeví i v novějších regionálních písňových sbírkách.¹⁷⁴

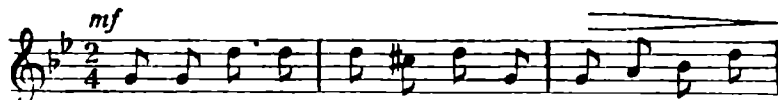
Naprostá většina písní s vinařskou tematikou má širší geografické rozložení a je nesnadné přesněji lokalizovat místo jejich vzniku. Výjimku tvoří po této stránce píseň „Vínečko dobrý“, jež bývá blíže určováno jako „rývoví“, „cinyfádlový“ / „cenefádlový“/, „ryzlinkový“:

*Vínečko dobrý cinyfádlový
a ještě je lepší muškatelový.* /Nechvalín/¹⁷⁵

*Vínečko dobrý rývoví,
masičko červený huzený,
to je, Bože, strava,
nebolí mě z toho hlava.* /Velké Pavlovice/¹⁷⁶

Aj, vínečko ryzlinkový

Mírně (♩ = 80).

1. Aj, ví - ne - čko ry - zlin - ko - v ý, jak mě po tě

hla - va bo - lí, ja, co - by mě ne - bo -

le - la, dyž tě pi - ju od ve - če - ra.

2. Aj, vínečko ryzlinkový,
k němu masičko huzený,
to je, to je, Bože, strava,
nebolí mě z toho hlava.

Jejich rozšíření se úzce váže po slovesné i hudební stránce na kraj hanáckých Slováků v okolí Klobouk u Brna a Ždánic, odkud patrně pronikly až k Brnu.¹⁷⁸

Většinu nápěvů těchto písní s vinařskou tematikou lze zařadit k tzv. východnímu písňovému typu, příznačnému pro písňový fond na východní Moravě, který se po textové stránce vyznačuje lyrismem, citovostí, přecházející někdy až k melancholii, jež je podtrhávána i pestrou paletou durových a mollových tónových řad, k nimž se někdy připojují tzv. církevní stupnice, neobvyklé modulační postupy „moravská modulace“/ i jiné hudební prvky. Rytmus, melodika i stavba nápěvů vycházejí častěji spíše ze slova než z instrumentální hudby.¹⁷⁹ Mezi základní znaky metro-rytmické patří naprostá převaha dvoučtvrtního taktu v taneční písni a metrická uvolněnost v táhlých písních. Slovácké písně a písně z luhačovickeho Zálesí jeví některé spojitosti s písňovou tradicí západoslovenskou; písně z přechodné oblasti slovácko-hanácké a ze střední Moravy mají zase některé znaky tzv. západního písňového typu.¹⁸⁰

Obecná charakteristika, již jsme uvedli, platí téměř o všech písních, v nichž se ve větší nebo menší míře uplatňuje vinařská tematika. Není proto nutné na tomto místě provádět podrobnější rozbor jednotlivých písňových druhů; to by konečně přesahovalo rámec naší práce a vybočovalo z jejího celkového zaměření. Omezíme se tedy jen na skupinu písní pijáckých, které jsou vinařskému prostředí nejvlastnější.¹⁸¹

Vzorek, který podrobujeme rozboru, vychází z třiceti publikovaných záznamů pijáckých písní o víně, jež také v podstatě vyčerpávají tento tematický okruh.¹⁸² Ve světle této analýzy se ukazuje, že převážná část písní /66 0/0/ má durový tónorod. Procento zastoupení durových nápěvů je tedy u pijáckých písní větší než se obecně uvádí u písní tzv. východního typu.¹⁸³ Je pozoruhodné, že stejně vychází i poměr mezi nápěvy tanečního charakteru /66 0/0/ a táhlými písněmi /34 0/0/. Melodika starší písňové vrstvy, která má mezi pijáckými písněmi menší zastoupení, se vyznačuje zpravidla mírně zvlněným rázem; proti tomu mladší vrstva dosahuje často značného tónového rozpětí. U většiny písní je melodika obloukovitá /asi 66 0/0/ nápěvů/, u ostatních projevuje descendenční tendenci. Většina písní /přes 60 0/0/ je zapsána ve dvoučtvrtečním taktu. Tříčtvrteční takt je obvyklejší především u nápěvů zaznamenaných v přechodné oblasti slovácko-hanácké a na střední Moravě. Nápěvy pijáckých písní tvoří v naprosté převaze útvary čtyřřádkové /téměř 91 0/0/; ojedinělý je výskyt pěti řádků /6,6 0/0/. Struktura strofy je založena nejčastěji na verši osmlabičném /23 0/0/ a na jeho střídání s veršem o sedmi slabikách /8, 8, 7, 7; 10,9 0/0/ a šesti slabikách /8, 8, 6, 8; 6,6 0/0/. Na druhém místě stojí strofy šestislabičné /10 0/0/ a na třetím pětislabičné, jež se často střídají s verši o šesti slabikách /8,6 0/0/. Zbytek připadá na verše sedmslabičné, devtislabičné, desetislabičné i vícslabičné a na jejich střídání s verši o různém počtu slabik. Pokud jde o základní rytmickou organizaci zjistili jsme celkem 12 různých forem: aa/ba /26 0/0/, aa/bc /16 0/0/, aa/bb /20 0/0/, ab/bc /3 0/0/, ab/cb, ab/cd, ab/ba, aa/ab, ab/cd/e, aa/bb/c /všechny po 1 0/0/, aa/aa /10 0/0/, ab/ab /1 0/0/.¹⁸⁴

Zvláštní skupinu představují písně kramářského a nového původu. Z okruhu duchovních kramářských písní vychází patrně svatební píseň, kterou František Sušil uvádí pod názvem „Hody svatební“:

*Hody, hody, hody, hody,
učinil Pán víno z vody
v Káni Galilejské
na svadbě andělské.*

*Vino, vino, vino, vino,
nikdás tak dobré nebylo,
v Káni Galilejské,
na svadbě andělské.¹⁸⁵*

Z počátku 19. století pochází „Píseň při okopávání vinic v jarním neb letním čase“, jejíž text známe z dochovaného zpěvníku; v lidové tradici nebyla tato píseň zaznamenána.¹⁸⁶ Mezi vinaři žily i společenské písně z druhé poloviny 19. století, jejichž novější původ je zřejmý ze slovesné i hudební stránky.¹⁸⁷ Podobný charakter mají i písně mladého původu, jež parafrázuji nebo doplňují jiné texty a nápěvy¹⁸⁸ nebo jsou individuálními nevybroušenými projevy, jejichž znalost se omezuje jen na úzký okruh vinařů, v jejichž středu píseň vznikla.¹⁸⁹

V lidové tradici žijí i písně, jejichž autory sice známe, avšak proces zlidovění proběhl natolik, že zpěváci, kteří je zpívají, už většinou ani netuší, že jde o nové výtvořky a považují písně „za své“, „za staré“. Takového druhu je píseň „Vínečko bíué“, která se stala díky rozhlasovému vysílání v podání Jožky Severina populární po celé republice. Píseň, kterou složil v roce 1942 Fanoš Mikulecký,¹⁹⁰ autor přes sta písní, měla původně dvě sloky:

*Vínečko bíué,
si od mé míué,
budu ťa pit
co budu žít,
vínečko bíué.*

*Vínečko rudé,
si od té druhé,
budu ťa pit
co budu žít,
vínečko rudé.*

Později připojil neznámý autor sloku třetí,¹⁹¹ s jejímž obsahem Mikulecký nesouhlasil.¹⁹² Přesto píseň žije v této podobě.

Menšího rozšíření dosáhly písně s vinařskou tematikou, složené Janem Kružíkem z Tvrdonic¹⁹³ a Josefem Bimkou ze Svatobořic.¹⁹⁴

Frekvence písní s vinařskou tematikou není v jihomoravském vinařském prostředí stejná. Starší vinaři znají ještě písně starší vrstvy, mladší s oblibou zpívají především písně novější s melancholickým nádechem.¹⁹⁵

Ve folklórních projevech spojených s vinařskou tematikou se odrážejí umělecké schopnosti, životní zkušenosti, citové projevy i mentalita člověka žijícího ve zvláštních podmínkách vinařského prostředí. Někteří autoři se dokonce domnívají, že víno výrazně ovlivnilo povahové rysy jihomoravského lidu, zejména obyvatel na Slovácku, které bývají charakterizovány jako cholerické, vášnivé, prudké a vznětlivé.¹⁹⁶ I když tento mo-

ment nelze přeceňovat, jisté je, že požívání vína při muzikách, při posezení v hospodě nebo ve sklepě bouří krev zejména mladších mužů. Vzniklé spory se mnohdy řešily bitkami, které ne vždy dobře skončily.¹⁹⁷ Víno vyvolává však také něžnost a u mnohých i lítost; ne jeden ctitel vína prosí své kamarády za odpuštění, jestli jim kdy ublížil. Víno dává rovněž veselou mysl a rodí zdravý humor. Mezi vinaři panuje značná soutěživost. Každý chce mít víno co nejlepší a také rád slyší, když někdo jeho víno chválí.¹⁹⁸ O dobrém umístění při výstavě vín se dlouho hovoří nejen mezi vinaři, ale po celé vesnici; diplomy z těchto výstav visí po léta v rámech na stěnách lisoven, aby na ně bylo dobře vidět a návštěvník sklepa si jich hned povšiml. Pýcha nad vlastním vínem se někdy odráží v kritickém postoji vůči jiným vinařům. Ve sklepní společnosti, v níž se sejde několik vinařů, všichni svorně chválí víno hostitele; jakmile se však na chvíli vzdálí, stavějí se už k jeho vínu kritičtěji. Vinaři rádi o svém víně hovoří, neradi si však sdělují „svůj“ postup při jeho výrobě.¹⁹⁹ Každý vinař miluje svůj sklep i víno v něm uložené. Rád také víno ochutnává, popíjí a pohostí jím jiného. Dobrý vinař však pohrdá „pijanem“, který nedovede víno vychutnávat a „jen“ je „píje“.

Plod révy vinné krásí krajinu, obohacuje život člověka. Není proto divu, že se odrazil i ve výtvarných projevech, jejichž autory jsou prostí lidoví umělci čerpající tvůrčí invenci a inspiraci z podmanivého prostředí vinařské kulturní krajiny.

POZNÁMKY

(k odd. III)

¹ Žalm 30, 9.

² Např. v r. 1775 v Dambořicích na Zdánicku byl ze 188 gruntů 1 tříčtvrtlán, 19 půllánů, 64 čtvrtlánů, 44 podsedků. K tříčtvrtlánu patřilo 51 a $\frac{3}{8}$ měrice pole, $\frac{6}{8}$ měrice pustiny, 3 a $\frac{6}{8}$ měric vinohradu, $\frac{3}{8}$ měrice zahrady; půllán měl asi 32 měric pole, 1 a $\frac{1}{8}$ měrice pustiny, 2 měrice vinohradu, $\frac{1}{8}$ měrice zahrady; čtvrtlán měl kolem 16 měric pole, 3 měrice vinohradu, $\frac{2}{4}$ achtele zahrady; k podsedku náleželo 8 a $\frac{6}{8}$ měric polí, různé pustiny a vinohradů; hofeři domácí, jichž bylo celkem 90, vlastnili 173 a $\frac{6}{8}$ měrice vinohradu; hofeři „cizopanští“ obdělávali 113 a $\frac{4}{8}$ měrice vinohradů. /J. Vrbas, *Zdánsko*. Ždánice 1930, s. 371–372./

³ V Nenkovcích měla v 17. století každá usedlost po jednom vinohradě, jen k lánu patřily dva vinohrady /J. Vrbas, *Zdánsko*, s. 468/. Srov. H. Mainušová, *Studie o pozemkové držbě poddaných*. Rkp. dipl. práce Brno 1964, s. 119–120.

⁴ Srov. J. Novotný, *Sociální skladba venkovského lidu na Moravě v druhé polovině 17. století*. Vlastivědný věstník moravský 19, 1967, s. 196.

⁵ Pozůstalost hofera Martina Kostky z Lideřovic z r. 1803: „...zemřel bez testamentu a sice: Jest chudobný hofer, který nic jiného nemá jedině 1 vinohrad v Zadních horách ležící podle Jana Sedláře: 35,— zl., 1 pantok —45 zl., rýl starý —30 zl., 1 motyka —45 zl., 1 pětitka na víno nová 2,30 zl., 1 čtyřka na víno nová 2,— zl.“ /SAB, velkostatek Strážnice, sign. F 90; výpis J. Jančář./

⁶ Např. v Kloboukách u Brna byla v r. 1780 situace následující: Pololánici /20 mělo vinice/ měli celkem 120 měric dobrých vinohradů a 10 špatných; čtvrtlánici /ze 124 pouze 1 neměl vinohrad/ měli 396 mír vinohradů dobrých a asi 55 měric špatných vinic; chalupníci, podruzi a sirotci /v seznamu 71 majitelů/ měli přes 200 měric dobrých a 22 měric špatných vinohradů. Mimo to patřilo 310 měric dobrých „svobodných“ vinohradů 128 domácím majitelům. Dosti velká část klobouckých vinohradů byla obdělávána přespolními majiteli: 54 majitelů z Bohumělic vlastnilo 90 měric, 8 majitelů z Vel-

kých Hostěrádek mělo 15 měric, 15 majitelů z Morkůvek a 23 držitelů z Boleslavi vlastnilo asi 100 měric. Srovnání s ornou půdou: čtvrtlánici a pololánici měli v r. 1780 2035 mír orné půdy /pololánik 25 mír, čtvrtlánik 12,5 míry/ a 581 mír vinohradů dobrých a špatných; na 3,5 míry selkové orné půdy připadala tedy 1 měrice vinohradu. /A. St. Koleč, *Vinohrady v městečku Kloboukách u Brna*. Časopis pro dějiny venkova 11, 1924, s. 233–234./

⁷ Z pozůstalosti půlpodsednice Viktorie Kodrlové z Jarošova z r. 1784 vyplývá, že „od vrchnosti zakúpený grunt, který docela vyplacený jest“ byl odhadnut na 20 zl., zatímco $\frac{1}{2}$ achtele vinohradu v mařatické hoře mělo cenu 60 zl. /SAB, velkostatek Uherské Hradiště, sing. XVI/1; výpis J. Jančář/; pozůstalost F. Nigrina, hofera z Velké, v r. 1792 uvádí cenu „hoferské chalupky 35 zl., $\frac{3}{4}$ vinohradu v Dolní hoře 21,32 zl.“ /SAB, velkostatek Strážnice, sign. F 90; výpis J. Jančář/; pozůstalost Apolény Hovoranské, čtvrtlánice z Tvarožné Lhoty, r. 1794: „... 1 štvrť role nebo Krunt 700,— zl., 1 štěpnicu 600,— zl., 1 vinohrad 68,— zl.“ /tamtéž/; pozůstalost po Janu Pavelkovi, chalupníku z Tvarožné Lhoty z r. 1800: „... Chalupka pod No. 93 60,— zl., vinohrad v Starých horách Krajina od Lipinky 40,— zl.“ /tamtéž/; pozůstalost po Martinu Chudíkově, čtvrtláníku z Lideřovic z r. 1784: „... 1 lúka svobodná 90,— zl., $\frac{3}{4}$ m. roli menuje se Vrátná svobodná 50,— zl., 1 $\frac{1}{3}$ roli na Kněždubsku svobodná 25,— zl., $\frac{1}{4}$ m. vinohrada na Kněždubsku 60,— zl.“ /tamtéž/. Inventář po Matěji Vermanovi, půlpodsedníkovi z Bílovic, r. 1753: „Chalupa šacovaná na tři díly za 30,— zl., ... item za Rybníky achtel vinohradu šacovaný 10,— zl., item v Kotlíbách štvrtníček vinohradu 10,— zl., ve Frejunkách půl achtila vinohradu šacovaný za 10,— zl., item jeden a půl achtila vinohradu ve Frejunkách se prodal za 3,— zl. Madlena dcera ten vinohrad prodala 3,— zl.“ /SAB, velkostatek Břeclav, sign. F 43; výpis J. Jančář/. Souhrnná cena celého majetku, který zůstal v r. 1795 po Jurovi Mikšanovi, půlpodsedníkovi

v Bílovicích, činila 228,11 zl.; z toho „polopodsednický grunt“ měl cenu 100,— zl., vinohrad v Staré hoře 15,— zl., vinohrad Tabula pod Skřivánky 20,— zl. /tamtéž/. /Další doklady viz J. Jančář, *Archivní doklady k dějinám lidové kultury na Slovácku*. Národopisný věstník československý 5—6, 1970—1971, č. 2, s. 274—287./

⁸ V r. 1766 podává obec kurdějovská císařovně Marii Terezií žádost a stížnost, v níž se uvádí: „Ze chudí poddaní Kurdějovští, v krajní bídě postavení vypůjčili si od své nejmilostivější vrchnosti na panství Pavlovickém roku 1762 až do 206 měříc pšenice, ječmene a ova na oplátku s nádavkem $\frac{1}{2}$ achtele. Ač se pak hned na to po dvakráte nabízeli, tento dluh vyplatiti vinem z toho roku in natura, nebylo prosbě jejich vyhověno. Vzdor tomu, že se v letech 1763—64 a —65, jak v celé zemi známo, víno neurodilo, přede pan kontribuční uložil nám tvrdou exekuci a vzal 2 muže z nás na 15 dní do areštu, tak že takovým vězením nám nastalo zase až 30 fl. outrat. K tomu ještě r. 1766 krupobitím a rudou naše vinohraď na mnoho tisíc zlatých utrpěla škody. A proto prosíme o nejvyšší milost, aby nám z ohledu na tolika a takové neštěstí, buď obilní náš dluh posečkan aneb zcela odpuštěn byl, čehož se tím více nadějeme, an nejsme s to platiti, i kdybychom samonedocentitelně nebo tím koupiti mohli; neboť vinohradníci naši, kteří v jiných letech až 100 věder vína kládli, letos sotva jedno vědro dostali...“ /F. Nosek, Z bídných let v Kurdějově 1762—1768. Selský archiv 7, 1908, s. 117—118./ Srov. R. Hurt, *Kyjovsko*. Brno 1970, s. 147.

⁹ Podrobný výčet vybavení usedlosti je obsažen např. v „Posledním pořizení“ Jury Osičky, čtvrtlánka v Bílovicích č. 42, který zemřel 28. srpna 1799:

Dědicové:

pozůstalá vdova, syn Tomáš,
dcera Anna.

Majetek:

Usedlost čtvrtlán pod č. 42
oceněn 400,00 zl.
na hotovosti 14,00 zl.
soukenný kabát 6,00 zl.
kožich a halena 3,00 zl.
pár nohavic —,45 zl.
pár bot —,36 zl.
starý klobouk —,24 zl.
velká čepice 1,00 zl.
lajbi 1,15 zl.

košile	—,30 zl.
vúz	14,00 zl.
pluh a brány	3,00 zl.
3 koně	44,00 zl.
lůvky v Podivíně	150,00 zl.
kráva	10,00 zl.
volek	10,00 zl.
brány	1,00 zl.
vědro se železnou obručí	4,00 zl.
sud se železnou obručí	4,00 zl.
mandl na mandlování šatů	1,30 zl.
almara	2,00 zl.
patro ve stáji	—,45 zl.
škopek a necky	1,30 zl.
3 obrazy	2,30 zl.
bečka na vodu s 3 obručemi železnými	1,00 zl.
sud na zeli	2,00 zl.
dvanáctivědro na víno	8,00 zl.
pětítka	2,00 zl.
dvojka	1,00 zl.
truhla na sypání obilí	7,00 zl.
nástěnná almara	1,00 zl.
vinný lis s 3 putnamí	29,15 zl.
3 kusy dvanáctivěderní sud po 8,00	24,00 zl.
2 kusy desetivěderní sud po 6,00	12,00 zl.
1 starý dvanáctivěderní sud a 1 desetivěderní sud	8,00 zl.
1 pětítka	2,00 zl.
šestivěderní sud s 5 železnými obručemi	1,30 zl.
sedmivěderní sud s 5 železnými obručemi	1,30 zl.
sud s dřevěnými obručemi	1,15 zl.
dvě dvojky	2,00 zl.
stará dvojka vědro s dřevěnými obručemi	—,12 zl.
almara s prknem na vaření	1,00 zl.
nástěnné hodiny	2,00 zl.
joch polí za Žižkovem	30,00 zl.
dva achtle vinohradu v Nové hoře	100,00 zl.
dva achtle vinohradu v Nové hoře	100,00 zl.
jeden achtl vinohradu v Krátkých	30,00 zl.
jeden achtl vinohradu se sklepem	160,00 zl.
čtvrt achtelu vinohradu ve Frejunkách	10,00 zl.
čtvrt achtelu vinohradu ve Staré hoře	5,00 zl.
achtel vinohradu za Truchtem	25,00 zl.
achtel vinohradu v Nové hoře	50,00 zl.
achtel vinohradu v Nové hoře	50,00 zl.
20 věder nově lisovaného vína	60,00 zl.
4 měřice pšenice po 2,30	10,00 zl.
4 měřice žita po 2,00	8,00 zl.
9 měřic ječmene po 1,30	13,30 zl.
8 měřic kukuřice po 1,30	12,00 zl.

9 měřic ovsu po 1,00	9,00 zl.
12 centněřů sena po —,30	6,00 zl.
3 kusy prasat-fřiřinků po 2,00	6,00 zl.
motyka	—,30 zl.
kučovnice	—,24 zl.
měděný kotel s jedním hrncem	2,00 zl.
starý měděný hrnec	—,20 zl.
hák	—,30 zl.

/J. Jančář, *Archivní doklady*, s. 278 až 279./

- ¹⁰ Přehledný obraz o této situaci podává tabulka sestavená podle statistických údajů z r. 1930 Josefem Blahou:

vinařské podniky podle výměry	celková plocha na Moravě v ha	v %
do 0,1 ha	1,3	0,03
0,1— 0,5 ha	51,2	1,3
0,5— 1 ha	132,6	3,5
1 — 2 ha	366,6	9,7
2 — 5 ha	1.262,4	33,3
5 — 10 ha	1.092,2	28,8
10 — 20 ha	544,4	14,3
20 — 30 ha	81,9	2,1
30 — 50 ha	57,2	1,5
50 — 100 ha	11,2	0,3
100 — 200 ha	133,7	3,5
200 — 300 ha	32,4	0,9
přes 500 ha	22,6	0,5

V r. 1930 bylo na Moravě celkem 3789,9 ha vinic.

/J. Blaha, *Vinařské podniky na Moravě podle jejich výměry*. Vinařský obzor 28, 1934, s. 155./

- ¹¹ Přesné statistické údaje přináší tabulka na str. 194.
- ¹² Po staletí byly takovými obcemi např. Kurdějov, Dolní Věstonice, Horní Němčičky, Starovice, Milovice, Pavlov, Přítluky, Uherčice, Hustopeče, Klobouky u Brna, Horní Bojanovice, Mikulov; srov. R. Hurt, *Vinařství*, in: Břeclavsko. Brno 1969, s. 209, 214.
- ¹³ Srov. B. Polák, *Rozsudky vinařského cechu mělnického z let 1770—76*. Vinařský obzor 35, 1941, s. 129—130; R. Horna, *O bratislavském vinařství*. Bratislava 1935, s. 17; H. Plöckinger, *Die Mistelbacher Kirchtagsumzüge. Ein alter Winzerbrauch*. Wiener Zeitschrift für Volkskunde 36, 1931, s. 65—66.
- ¹⁴ F. Felzmann—O. Seidel, *Die Gründung der „ehrsauen Weinbauer-Bruderschaft“ zu Auspitz nach einem Tagebuche des Adam Wagner*. Zeit-

schrift des Deutschen Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens 38, 1936, s. 121.

- ¹⁵ Vinařské bratrstvo, jež vzniklo v roce 1729 v Hustopečích, obdrželo v roce 1736 od císaře Karla VI. tyto výsady: 1. Právo účastnit se významných průvodů pod vlastním praporem; 2. Právo bezplatně pohřbívát příslušníky bratrstva a účastnit se pod vlastní korouhví zádušních obřadů v kostele a na hřbitově; 3. Dovolení vybírat tři toлары členského příspěvku; 4. Výsadu pohřbívát občany, kteří nebyli členy bratrstva, za úplatek s vinařským slavnostním doprovodem; 5. Právo vlastní vinařské pečeti. /Srov. J. Mrkos, *Z dějin vinařství Hustopeč u Brna*. Vinařský obzor 42, 1949, s. 105./

- ¹⁶ Ještě v období první světové války existovalo v Dolních Konicích „bratrství vinařské aneb kopáčské“, jehož počátky spadají do r. 1737, kdy Walter Xaverius, „svatě římské říše kníže z Dietrichsteinu na Mikulově“ vydává list, v němž se uvádí, že před něho předstoupil farář v Dolních Konicích Ondřej Zelmeister spolu s poddanými s žádostí o potvrzení svého bratrstva. V artikulech je obsažen příkaz povinné účasti na nedělním kázání a bohoslužbách, zákaz práce o nedělích a svátcích, povinná účast v církevních průvodech, na bohoslužbách a v průvodě ve svátek sv. Jana Křtitele a sv. Gotharda, patronů města a kostela, povinná účast na shromážděních bratrstva, na pohřbech členů bratrstva, poslušnost mladších vůči starším, povinnost poctivě pracovat ve vinohradě apod. /Srov. Vinařský obzor 11, 1917, s. 104—107./

- ¹⁷ Např. malokarpatská oblast na Slovensku, střední Německo, Francie, Švýcarsko.

- ¹⁸ Na Kloboucku a Ždánicku se máčel do vína chléb nebo se víno pilo svařené s chlebem /M. Ludvíková, *Lidová strava na Kloboucku a Ždánicku*. Mikulov 1967, s. 24/. O víně zajídaném chlebem se zpívá v lidové písni:

*Zakukala žežulička
na pergamině:
Jak pak se máš, má milenko,
v tem Hodoníně?*

*Jak se všeci lidi máj,
tak se taky mám,
ve dně v noci víno piju,
chlebem zajídám.*

/Žarošice/

Vinařské podniky podle výměry v r. 1930 na Moravě

okres	parcelová hospodářství			domkářské závody		malorol. závody 5—10 ha	malé sel. závody 10—20 ha	střed. sel. závody 20—30 ha	závody 30—50 ha	vel. sel. závody 50—100 ha	velkostatky		přes ha
	do 0,1 ha	od 0,5 do 0,5	od 0,5 do 1	1—2 ha	2—5 ha						100—200 ha	200—500 ha	
Napajedla	—	—	—	0,4	0,4	0,5	0,5	—	—	—	—	—	—
Uh. Hradiště	—	0,2	0,9	1,8	2,6	1,6	0,9	—	—	—	—	—	11
Uh. Ostroh	0,1	5,3	8,4	15,8	23,2	16,9	1,4	—	5,2	—	—	12,9	—
Kyjov	—	2,2	5,4	16,2	52,2	45,3	14,0	0,4	0,1	0,6	0,4	—	—
Hodonín	—	2,3	4,8	18,2	96,3	69,5	48,5	3,6	0,5	—	—	—	—
Židlochovice	—	0,3	0,3	2,6	7,1	7,4	10,6	0,7	0,2	0,4	—	—	—
Pohořelice	—	0,3	2,7	7,6	24,9	32,7	18,2	3,1	0,1	0,2	0,1	—	—
Mikulov	0,5	9,6	33,2	121,0	464,0	378,0	176,0	28,2	40,5	2,8	—	4,7	—
Hustopeče	—	3,8	14,6	41,9	136,7	126,6	57,4	4,5	0,8	1,7	1,6	1,5	—
Břeclav	0,2	2,6	3,9	14,1	47,2	42,3	24,5	3,5	0,1	—	0,4	—	—
Slavkov	—	0,7	0,7	1,2	1,6	1,3	—	—	—	—	—	—	—
Klobouky u Brna	—	0,8	0,8	3,3	14,4	18,9	7,6	—	—	—	—	—	—
Ždánice	—	0,8	1,6	6,0	24,1	19,9	5,7	0,1	0,5	0,1	—	—	—
Brno-město	—	0,5	0,8	0,4	0,4	0,4	1,7	—	—	—	—	—	—
Brno-okres	—	0,8	2,4	3,5	1,9	0,5	1,7	0,3	—	—	—	—	—
Ivančice	—	1,7	5,0	10,3	12,4	4,4	8,9	0,6	0,3	—	—	—	—
Moravský													
Krumlov	—	2,8	6,0	8,5	22,4	20,1	18,6	7,1	2,5	0,4	—	0,4	—
Znojmo	0,1	9,0	24,3	62,6	214,4	216,6	102,6	21,4	5,1	—	126,6	12,7	2,5
Jaroslavice	0,2	5,6	11,6	24,4	74,0	63,2	35,1	7,8	0,5	—	2,1	—	18,9
Uherský Brod	—	—	0,2	0,3	0,6	0,6	—	—	—	—	1,8	—	—
Strážnice	—	1,3	4,1	5,7	40,9	24,8	8,6	0,2	—	4,8	—	—	—

- /F. Bartoš, *Národní písně moravské v nové nasbírané*. Brno 1889, č. 733./ Na Strážnicku, Zdánicku a jinde vařili z vína i polévku.
- ¹⁹ Na valtickém panství dostával v první polovině 18. století hejtman ročně jako deputát 12 věder vína, důchodní, purkrabí a obroční po pěti vědrech a navíc jedno vědro za pečlivý dohled nad dělníky. Na valtické františkány se pamatovalo ročně 20 vědry a milosrdní bratři dostávali 30 věder vína. /J. Voldán, *Valtické vinařství v 18. století*. Ročenka Okresního archivu pro okres Břeclav v Mikulově 1965, s. 51./
- ²⁰ V obecních účtech Hrušován se v roce 1736 uvádějí „při nové hromadě dvě vědra vína za 5 zl. 36 kr.“ /F. Nosek, *Obecní šenk vinný v Hrušovanech*. Selský archiv 5, 1906, s. 55–56./
- ²¹ Stárci, kteří byli představiteli mládeže a byli voleni před hody, měli dvě hranaté latky asi loket dlouhé; jednu dostal hospodský, druhou nosil stárek za holínkou. Když brali víno, přiložili obě latky k sobě a udělali na obou zároveň zářez. Jeden zářez znamenal jeden máz vína. Po hodech zaplatili stárci tolik vína, kolik bylo vrubů. /B. Beneš, *Jak se měřovalo pivo a víno*. Zahradá Moravy 4, 1926, s. 79./
- ^{21a} J. Vrbas uvádí, že ve známém poutním středisku Žarošicích počítali vinaři čepující víno „pod víchem“ především s cizími poutníky. „Pod věchtem“ bývalo veselo, zvláště zahrála-lí poutnická hudba „do kola“ nebo „do skoku“. Tu se potom v síni nebo ve dvoře rozvířil při zbožné myslí bujný taneční rej a zpěv až do půlnoci. Nechyběl ani lidový humor. Jeden slovenský poutník od Levár si dobíral Žarošany touto písní:
- A v těch Žarošicích tam je hojně,
nalévají víno v každém domě.
Darmo dávají,
nic nežádají –
enem penáže!*
- /J. Vrbas, *Nálev vína „pod věchtem“ v Žarošicích v minulém století*. Od Hradské cesty 1970, s. 25./
- ²² „Když jsem roku 1913 kandidoval do vídeňské říšské rady,“ přiznává někdejší poslanec Rudolf Malík z Žarošic, „velmi mně k vítězství přispěly moje znalosti vinařské a návštěvy sklepů v Kobylí, na Vrbici, ve Vel. Pavlovicích, Němčičkách, Bílovicích,
- Tvrdonicích, Hruškách, Mor. Nové Vsi atd.“ /R. Malík, *Vinařství na Kyjovsku a Ždánsku*. Vinařský obzor 32, 1938, s. 235./
- ²³ Zpívá o tom lidová píseň z Podluží:
- Povidali sme si mezi zelenýma,
že sa zebereme v tyto nové vína.
Nové vína idú, my sa nebereme,
šohajku, duša má, my sa rozejdeme!*
- ²⁴ R. Šoupal, *Minulost Masarykova kraje*. Hodonín 1935, s. 97–98.
- ²⁵ V r. 1912 přináší časopis Vinařský obzor /6, 1912, s. 198–199/ tuto zprávu: „Na oslavách desítileté činnosti vinařského spolku v Mutěnicích v r. 1912 /6. října/ byly předváděny vinařské zvyky „zarážení hory“ a vinobraní /přípravil Frant. Vaculovič/. – Podobně vyznívá zpráva z r. 1934: „Jako první ukázka organizační práce na Kyjovsku byly vinařské slavnosti, pořádané dne 23. září t. r. v Kyjově. Program těchto slavností vyžadoval spolupráci hospodářského spolku a spolku absolutů, poněvadž konala se též výstava hroznů a ovoce, jakož i zeleniny. Vedle toho pořádan byl historický vinařský průvod, ochutnávání vína a vinobraní.“ /Vinařský obzor 28, 1934, s. 165./
- ²⁶ Někdy se dostávaly do průvodu vinařských slavností i prvky působící rušivě a nepřírozně. Časopis Vinařský obzor otiskl např. v r. 1938 následující popis průběhu „vinobraní“ v Šardicích na Kyjovsku: „Uprostřed průvodu sem byla dovléčena loď, instalovaná ve značných rozměrech na vozíku, který jen stěží udržován na kolečkách neznámou osobností, z níž známe jenom šmajdavé nohy, které dole vyčnívají. Nahoře kapitán a veslař dělají klukům pustou švandu. Na louce mezi stromy bude slavnost, ovšem až domluví slavnostní řečník. Na týchž tu jsou rozvěšeny nejkrásnější hrozny, které mají chlápce krást přes přísný dozor drábů a soudce, kteří provinilce odsoudí k pokutě a zavření, bude-li chycen. Je to tím těžší, že drábové na kolenou se zavázali přísahou, že každého přísně potrestají a budou bedlivě střežit světe-nou vinici. Při krádeži vína roste dobrá nálada a zmatek, při němž se i nám podaří ukrást velký hrozen bez jakéhokoliv tréninku. Vřava vrcholí, když nějaký nachmelený chasník hřídačům zapálí boudu ze slámy. Zatím co drábí „lokalizují“ požár, víno se rozkrade a hudba spustí naplno.“ /Vinařský obzor 12, 1938, s. 276–277./
- ²⁷ Oblíbeným prvkem „vinobraní“ bylo

těž předvádění zloděje před „soud“ a jejich trestání. Např. v r. 1923 pořádal vinařský spolek ve Velkých Pavlovicích slavnost „zatlúkání hory“ a scénka trestání škůdců měla následující scénář:

Hotář dovede zloděje. — Starosta: „Vidíte ho? Včel se třese, ale krast to umí. Mluv! Kradls? Prohledejte ho!“ — Hotář prohledává provinilce. — Starosta: „Ticho, ani muk, /k zloději/ viš ty vlastně kdo, my sme? A viš co my sme? Neviš. My sme slavnej úřad. A viš nač je takovej úřad? Zas to neviš? Tož, takovej úřad je tu na to, aby těch trestal, kdo do zaklučeney hory přes zákaz vstúpi.“ /Při jiných slavnostech jsem slyšel ironickou odpověď: „Takový úřad je tu na to, aby tu byl.“ — Pozn. V. F./ Následovalo potrestání zloděje a zakončení scénky starostovým proslovem. /M. Buzzzi, Výroční obyčej v oblasti Hustopečska. Rkp. dipl. práce. Brno 1971, s. 70./

- ²⁸ Současné strážnické „vinobraní“ začíná průvodem, který se seřadí na návsi Starého Města. Jeho čelo tvoří děti nesoucí košíčky ozdobené réвовými listy a naplněné hrozný, broskvemi a jablky. Za nimi jde dospívající mládež. Dívky jsou oblečeny ve „fialových“ sukních, bílé zástěře, rukávcích, černé sametové vyšivané kordulce, na hlavě mají „vapérový“ šátek, na nohou černé punčochy a vysoké šněrovací boty. Chlapci si k této příležitosti oblékají bílé třaslavice, modrou vyšivanou zástěru, holínkové boty, reznou košíli a tmavomodrý lajbl, na hlavě mají „širáček“ ozdobený voniči. Za chasou jdou dva páry nesoucí na tyči velký hrozen složený z různých druhů révy vinné. Pak následují alegorické vozy, na nichž je znázorněn postup práce ve vlnohradech /kopání, stříhání, sběr hroznů, lisování atd./ Za touto skupinou jedou na kočárech „rychtář“ a „obecní radní“. Průvod uzavírá vůz s velkým sudem, na němž sedí bůh úrody Bakchus obklopený nymfami. Celým průvodem se proplétá vozík s maskovanými postavami, které tropí různé žerty k obveselení přihlížejících. Kus před průvodem jedou na vozíku dva „policajti“ oblečení v historickém kostýmu, kteří v některých místech města zastavují a vybubnovávají, že se blíží slavnostní průvod; při svých projevech mnohdy pohotově reagují na události, k nimž došlo ve městě během roku. Za vyhrávání krojované dechové a cimbálové hudby prochází průvod

městem a končí v areálu strážnického zámeckého parku, kde je na stadióně postavena slaměná „hotařská buda“ a nechybí ani výzdoba z hroznů a ovoce. Zde se pak koná vlastní „vinobraní“, jehož hlavní součástí je předčítání artikulů „horenského práva“ a scénka „chytání zloděje“.

- ²⁹ Někde, jako v Jalubí na Uherskohradištsku, se průběh slavnosti vinobraní podobá dožínkám. Vinohradníci se shromáždí na jednom místě v obci a odtud jdou v průvodu za doprovodu hudby k „hospodáři“. Před jeho domem muzikanti zahrají a vinaři zazpívají. Zástupce vinohradníků sdělí v rymovaném proslovu hospodáři, že vinobraní je skončeno a pozve ho i jeho ženu na taneční zábavu. Potom hotář skládá účty za své poctivé hlídání vinic a „obecní policajt“ vybubnovává různá oznámení s žertovným nebo kritickým obsahem. Od hospodářova domu odcházejí účastníci slavnosti, doprovázeni alegorickými vozy a postavami, do hospody, kde se předvádějí scénky „zarážení hory“, „otevření hory“ a trestání narušitelů horenského práva. /Podle údajů A. Fajkuse z Jalubí./

- ³⁰ Nejznámější je „historické vinobraní“ pořádané každoročně ve Znojmě. Jejich podstatu a charakter dobře ilustruje úryvek z denního tisku, jenž věnuje těmto slavnostem značnou pozornost: „*My purkmistr a konšelé královského města Znojma, podle rady s panem perkmajstrem hor vinných, oznamujeme lidu znojemskému a veškerému, že pro větší slávu krále českého, města i vina, slavně vinobraní s velkým trhem uvnitř bran staroměstských v osmectma mázhauzech a šencích vinných jsme se dali vysadit...*“ *Tato slova pronesl roku 1226, tedy před 736 lety, znojemský purkmistr pan Oldřich Střelec, čímž to všechno začalo. Ne každé vinobraní bylo takové jako to prvé, konané za osobní účasti Přemysla Otakara I. a jeho družiny. Ovšem, v posledních letech, konkrétně od roku 1966, prožívají tyto slavnosti ve starobylém městě na jihu Moravy svoji renesanci. Ty letošní, které potrvají tři dny od 15. do 17. září, jsou toho novým důkazem: šest set účinkujících v historických krojích, z toho sto rytířů na koních, rytířské turnaje s ukázkovými lovů československých sokolníků, devadesát mázhauzů a alegorické vinařské vozy s králem vina Jaroslavem Šterclem, známé hudební soubory, např. ostravské*

- Buřinky, estrádní soubor Antonína Michny, *hovofí za vše...* /Rovnost z 31. srpna 1972, s. 2./
- ³¹ Srov. R. Weinhold, *Winzeraufzüge. Representationsformen im sächsischen Weinbau vom 16. bis zum 19. Jahrhundert*. Deutsches Jahrbuch für Volkskunde 11, 1965, s. 192–205; L. Madarassy, *Magyar szüzeti szokások*. Ethnographia 40, 1929, s. 162–167; L. Schmidt, *Volkskunde von Niederösterreich* I. Horn 1966, s. 234–236; M. Bauer, *Der Weinbau des Nordburgenlandes in volkskundlicher Betrachtung*. Eisenstadt 1954, s. 145–153.
- ³² R. Weinhold, *Winzeraufzüge*, s. 192–205.
- ³³ K. Viski, *Volkbrauch der Ungarn*. Budapest 1932, s. 138.
- ³⁴ M. Bauer, *Der Weinbau des Nordburgenlandes*, s. 145–153.
- ³⁵ Srov. W. Mannhardt, *Wald- und Feldkulte*. 2. Band, 2. Aufl. Berlin 1905, s. 254–255.
- ³⁶ L. Schmidt, *Volkskunde von Niederösterreich*, s. 234–236.
- ³⁷ V r. 1886 píše J. Herben: „Snad někde se zachovala slavnost jako v Dol. Rakousích, ale v našich vesnicích nic, leda že školní děti dostanou prázdno. Bylo by však hanba, aby hospodář nepozval svých nádenníkův na vinobraní a nedal jim po koši za sbírání...“ /J. Herben, *Hora*. Květy 8, 1886, II. sv., s. 242–243./
- ³⁸ Srov. A. Haberlandt, *Volkskunde von Niederösterreich, Wien und dem Burgenland*. In: Österreich - sein Land und Volk und seine Kultur /hrsg. von M. Haberlandt/. Wien-Weimar 1927, s. 252. V Bulharsku bylo zvykem nosit o svátku sv. Bohorodičky do kostela k posvěcení hrozny, z nichž část se rozdala v kostele a zbytek snědl doma. Tento obyčej je doložen už z raně středověké Byzance a dodnes se udržuje v řecké lidové tradici /M. Cukleva, rkp. teze k disertaci *Etnografsko izsledvane na tradicionoto lozarstvo i vinarstvo v selištata po bálgarskoto černomorskoto krajbrežie južno ot Stara planina*. Sofia 1970, s. 7–8./
- ³⁹ V Burgenlandu dávali posvěcené víno i dobytku a část ulévávali do studní /M. Bauer, *Der Weinbau des Nordburgenlandes*, s. 169./
- ⁴⁰ Tato představa je rozšířena také v Německu a Rakousku /A. Meyer, *Das Weihnachtsfest, seine Entstehung und Entwicklung*. Tübingen 1913, s. 13–18./
- ⁴¹ V biblii /Daniel 14,2–21/ čteme o obětích pohanskému bohu Bálovi v Babyloně: „Byla také /modla/ u Babylonských jménem Bál, a nakládali na ni každý den dvanácte měr bělí, a ovec čtyřiceti, a vina džbánů šest“. /Srov. R. Tvarůžek, *Réva a víno v biblii*. Brno 1948, s. 184./
- ⁴² Srov. H. Lehmann, *Volkbrauch im Jahreslauf*. München 1964, s. 104.
- ⁴³ A. Rzehak ve zprávě o tzv. stavebních obětích uvádí, že mezi rostlinnými zbytky nalezenými ve zdích domů v Brně jsou stálým prvkem hroznové pečičky. /A. Rzehak, *Zur Kenntnis der sogenannten „Bauopfer“*. Mitteilungen der k. k. Zentral-Kommission für Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale. 3. F., 3. B., 1904, s. 453/. — Casopis Vinařský obzor přinesl v r. 1941 zprávu, že ve Vnorovách /okr. Hodonín/ boursal domkář Cyril Prašek zeď starého přístavku chalupy a našel v ní nádobku s několika starými mincemi a dva cínové džbánky na víno /Vinařský obzor 35, 1941, s. 40./
- ⁴⁴ L. Linsbauer, *Die „Weinbergoas“*. Eine aussterbende Winzersitze. Zeitschrift für österreichische Volkskunde 15, 1909, s. 112–116; R. Eder, *Der Bock als Entdecker der Weintraube, der „Weinberbock“ und die „Weinbergoas“*. Zeitschrift für österreichische Volkskunde 15, 1909, s. 180–182; V. v. Geramb, *Sitte und Brauch in Österreich*, 3. Aufl. Graz 1948, s. 175–176.
- ⁴⁵ K. Bacher v popisu slavnosti vinobraní ze Znojemska uvádí: „In vielen Orten Südmährens werden jetzt auch wieder Weimlesefeste veranstaltet. Die Wirtstube wird mit Trauben, Kornähren und Obst ausgeschmückt und der Hüter muss aufpassen, nichts gestohlen wird. Wen er beim Naschen ertappt, den schleppt er vor das „Gricht“ /Bürgermeister und Gemeinderäte/ und dort muss er Erwischte zahlen. Natürlich soll da recht viel sagt ein Sprüchlein auf, fröhliche Geld hereinkommen. Ein Mädchen Musik erschallt und Tanz ist der Schluss. In Fenster sieht man auch häufig den „Weinberbock“, die Form eines Geisbockes, aus Früchten und Obst gebildet.“ /K. Bacher, *Volkskundliches aus Waltrowitz, Bez. Znaim, in Süd-Mähren*. Wiener Zeitschrift für Volkskunde 42, 1937, s. 15./
- ⁴⁶ Srov. G. Gugitz, *Das Jahr und seine Feste*, s. 119–122.
- ⁴⁷ A. Václavík cituje text zapsaný N.

Sumcovem u Bělorusů, v němž je magický základ zcela evidentní:

*Dzie koza chodzić, tam żyto rodzić,
dzie koza chvostom, tam żyto*

*kustom,
dzie koza nohoju, tam żyto kopoju,
dzie koza rohom, tam żyto stohom.*

/A. Václavík, *Výroční obyčeje*, s. 51./

⁴⁸ Rada světců je v evropských vinařských krajích dosti dlouhá. Kromě sv. Urbana a Vincence patří mezi nejčastější vinařské patrony v Čechách sv. Václav, ve Francii sv. Maří Magdaléna, sv. Vít, Jenovefa, Davinus, Regimius, Medard, ve Svýcarsku a jižním Německu sv. Otmar, v Německu sv. Odilia, Theobald, Alfons, Hunna, Kilián, Cyriak, Roch, Bartoloměj, Florián, v Srbsku sv. Trifun, v Slovinsku sv. Michal aj.

⁴⁹ O udržování těchto drobných architektonických památek se starali vinohradníci a jejich ženy. Někdy byly kapličky s vinařskými patrony opravovány z trestu. V Průšánkách se např. vypráví, že jedna tetka byla přistižena při krádeži hroznů majitelem vinice. Na štěstí pro ni to byl člověk dobrého srdce. „No, tú haňbu vám deuat nebudu, abych vás udávau. Ale sv. Urbánka, patronka vinařů, mosíte za to nechat opravit. Šak víte, že ho kerýsi neznaob vyvaluu.“ A tetka jen mlčky přikývla. Co mohla jiného dělat? A tak se sv. Urbánek zaskvěl v nové úpravě na rozcestí do vinohradů. A co se lidé navyptávali, který zbožný člověk ke cti a chvále sv. Urbánka se „praští“ přes kapsu. /M. Glosová, *Vinařské historiky z Podluží*. Malovaný kraj 2, 1947, s. 56–57./

⁵⁰ Srov. G. Gugitz, *Das Jahr und seine Feste*, s. 274. Ve starší německé literatuře nechybí ani pokus spojovat vinařské patrony s germánským pohanským bohem Wodanem /srov. J. H. Albers, *Festpostille und Festchronik*. Stuttgart 1907, s. 71./

⁵¹ Sv. Urban se měl podle legendy za svého pronásledování skrýt ve vinici a dokázal zahnat od vinohradů bouři a krupobití, o sv. Janu Evangelistovi se v legendě uvádí, že jed požitý s vínem mu neškodil, sv. Jan Křtítel se měl stát patronem vinařů proto, že podle evangelia sv. Lukáše vůbec víno nepil; o sv. Medardu se vypráví, že přiměl svou modlitbou zloděje hroznů, aby od svého úmyslu odstoupili. Sv. Vavřinec měl přinést Panně Marii

hrozen atd. Jiné výklady spojují volbu vinařských patronů s lidovou etymologií jmen patronů: Vincenc /vin – víno/, Vitus /vitis – réva/, Davinus /vinum – víno/ apod.

⁵² Srov. pojednání o pranostikách na str. 187.

⁵³ Srov. W. Lü h m a n n, *St. Urban. Beiträge zur Vita und Legende, zum Brauchtum und zur Ikonographie*. Würzburg 1968.

⁵⁴ U. J a h n, *Die Deutschen Opfergebräuche bei Ackerbau und Viehzucht*. Breslau 1884, s. 222–223.

⁵⁵ H. L e h m a n n, *Volksbrauch im Jahreslauf*. München 1964, s. 106–108.

⁵⁶ A. V á c l a v í k, *Podunajská dedina v Československu*. Bratislava 1925, s. 258.

⁵⁷ Z moravských vinařských krajů nemáme také doloženu představu o „vinném duchu“, jehož je slyšet v době květu révy vinné jak klepe ve sklepe na sudy a dává znamení, že bude hojná úroda. /Z jihoněmecké oblasti uvádí tuto představu K. Zingräf, *Meinheimer Weinsagen*. Mein Heimatland 14, 1927, s. 288./ Na možnou existenci podobných představ u nás by mohl ukazovat výrok zaznamenaný Aug. Šebestovou ve Velkých Bílovicích: „A nechoďme do Belegradu /název komplexu vinných sklepů a lisoven – pozn. V. F./, straší tam v bečkách“. /A. Šebestová, *Lidské dokumenty*, s. 216./

⁵⁸ Terénní záznam z Hustopečska z r. 1970.

⁵⁹ Podle některých vinařů se pilo mnoho vína proto, aby byla hojná úroda.

⁶⁰ Např. v německých oblastech se konaly v den nejuctivějšího vinařského patrona sv. Urbana průvody, v nichž byla nesena světcova socha nebo obraz; misty představoval světce jeden z vinařů oblečený v papírovém oděvu a jedoucí na bílém koni. Zde také vznikala různá bratrstva podporující prosebné průvody a zúčastňující se odcházení polí a vinic. V některých německých vinařských krajích se dodnes odráží kult sv. Urbana v dětských hrách, písních a říkadlech. /Srov. W. Lü h m a n n, *St. Urban*, s. 77–105./ Prosebné průvody do vinic ve svátek vinařského patrona se konaly i na západním Slovensku. /A. Václavík, *Podunajská dedina*, s. 258./

⁶¹ A. Šebestová, *Lidské dokumenty*, s. 369.

⁶² *Podružka* = druhé okopávání ve vinohradě.

⁶³ A. Šebestová zaznamenává, že „*dyž na Vincenca tajá, sú všeci Němci /v sousedních německých obcích/ v presú-zách a pijú jak staří.*“ /A. Šebestová, *Lidské dokumenty*, s. 364./

⁶⁴ A. Šebestová, /*Lidské dokumenty*, s. 366/ píše: „*Na Boží narození se dívají vinohradníci na hrubej k oltáři na pana faráfa. Esli ho slunko osvítí, bude moc vína.*“

⁶⁵ Předchůdci kalendářů byly tzv. cisiojany; náš nejstarší pochází asi z poloviny 13. století. Hlavním pramenem samostatných sbírek pranostik bylo *Calendarium perpetuum oeconomicum /Každoroční hospodářský kalendář/* z r. 1617. /Srov. *Ceskoslovenská vlastivěda III. Lidová kultura*. Praha 1968, s. 288–289./

⁶⁶ Pro ilustraci uvádím několik úryvků z Pranostiky Sedlské z r. 1676 /„*Pranostyka Sedlská, neb Knižka o Pověří a Správé, kterak Spůsobnost Času přes celý rok přesvědčiti se může, Rok od Roku trvající a nyní znovu s Pilností přehlídnutá a rozšířená*. Vytištěná v Městě Litomyšli u Jana Arnolda léta Páně 1676“; Pranostyka Sedlská vyšla v mnoha vydáních, mezi jiným též v r. 1877 u Josefa v Škarnicla v Skalici/:

*Budeli v večer vánočný v noci jasno,
Bez větrův, deště, nebud tě tejno,
Ze ten rok bude vína a ovoce dosti.*

*Na den svatého Vincence blesk
slunečný
Znamená rok v víně býti hojný.*

*Jasně slunce den svatého Urbana
Hojnost vína dobrého znamená.*

*Na den vzetí Panny Marie do nebe
Jasněli slunce, šetř prosím tebe.
To jest u lidí velmi jisté znamení,
Ze vína dobrého bude rozhojnění.*

*Budeli pěkný čas na svatého
Bartoloměje,
Znamená příjemný podziměk, tak je.
A jaký tento den bude,
Takový celý podziměk přijde.
Z dávného starého zkušení to vyjde.*

/Srov. J. Spilka, *Rukopisná sbírka staročeských pranostik*. Český lid 51, 1964, s. 299–305./

⁶⁷ Srov. např. M. Bauer, *Der Weinbau des Nordburgenlandes*, s. 172–175.

⁶⁸ Ve sbírkách přísloví a pořekadel tvoří vinařská tematika jen nepatrné procento. Např. u Fr. L. Čelakov-

ského /*Mudrosloví národu slovan-ského ve příslovích*. Praha 1949/ je to asi 42 čísel; v rozsáhlé sbírce V. Flajšhanse /*Česká přísloví I*, sv. 1–3. Praha 1911–1913/ je uvedeno 17 přísloví s vinařskými náměty.

⁶⁹ Srov. F. L. Čelakovský, *Mudrosloví*, s. 506.

⁷⁰ Srov. *tamtéž*.

⁷¹ Srov. F. L. Čelakovský, *Mudrosloví*, s. 354.

⁷² Jihošlovanské verze viz F. L. Čelakovský, *Mudrosloví*, s. 508.

⁷³ Srov. F. L. Čelakovský, *Mudrosloví*, s. 326.

⁷⁴ Velkozrnné víno, které málokdy rodí.

⁷⁵ Polskou verzi viz F. L. Čelakovský, *Mudrosloví*, s. 41.

⁷⁶ Srbské a polské verze viz F. L. Čelakovský, *Mudrosloví*, s. 489.

⁷⁷ Srov. F. L. Čelakovský, *Mudrosloví*, s. 680.

⁷⁸ F. L. Čelakovský, *Mudrosloví*, s. 279.

⁷⁹ Polskou verzi viz F. L. Čelakovský, *Mudrosloví*, s. 360.

⁸⁰ F. L. Čelakovský, *Mudrosloví*, s. 361.

⁸¹ F. L. Čelakovský, *Mudrosloví*, s. 175.

⁸² F. L. Čelakovský, *Mudrosloví*, s. 361.

⁸³ F. L. Čelakovský, *Mudrosloví*, s. 174.

⁸⁴ *Tamtéž*.

⁸⁵ F. L. Čelakovský, *Mudrosloví*, s. 311.

⁸⁶ F. L. Čelakovský, *Mudrosloví*, s. 172.

⁸⁷ F. L. Čelakovský, *Mudrosloví*, s. 171.

⁸⁸ Ruskou verzi viz F. L. Čelakovský, *Mudrosloví*, s. 361.

⁸⁹ F. L. Čelakovský, *Mudrosloví*, s. 174.

⁹⁰ F. L. Čelakovský, *Mudrosloví*, s. 155.

⁹¹ F. L. Čelakovský, *Mudrosloví*, s. 295.

⁹² F. L. Čelakovský /*Mudrosloví*, s. 297/: „*Panská milost a víno v konvi dřevěné přes noc zvětrají*“; srov. V. Flajšhans, *Česká přísloví I*, s. 767.

⁹³ F. L. Čelakovský, *Mudrosloví*, s. 618.

⁹⁴ Žalm 103, 15.

⁹⁵ Srov. O. Zich, *Lidová přísloví s lo-gického hlediska*. Praha 1956.

⁹⁶ Mezi jihomoravskými vinaři jsou oblíbeny i další průpovídky:

– *Lépe dobře pit než špatně žít.* –

– *Vinařovo slovo zní vždy jako prá-telství.* –

- Nebuďte u vína smutní, na to máte dost času až budete platit. –
- „Bude teprve osm,“ uklídníval majitel sklepa hosty. Jenže někteří přece zneklidněli, vidouce oknem, kterak chodí děti do školy. –
- Dobrého vína nebude nikdy dost, stejně tak jako dobrých lidí. –
- Jsme opojení krásou verše. Verše psal básník opojený vínem. Z toho plyne, že víno je veliký básník. –
- Víno se má pít ke svátečním příležitostem. Proto je pro mnoho lidí každý nový den svátkem. –
- Zase průsvih! Zahraniční delegace obdivovala v Dolních Dunajovicích nejvíce podzemní činnost – ve vinných sklepech! –
- Vinař je nanejvýš společensky unavený. To jenom pivař je nachmelelý. –
- Při pěstování révy je to jako v životě. Občas je nutno obrátit list. –
- Víno je jako milénka. Čím mladší, tím zrádnější. –
- Dobrý vinař se pozná až pod zemí – ve sklepech, samozřejmě. –
- Dunajovické vínečko, zachycené slunečko. –
- Některý rok se urodí ve sklepech víc návštěv než vína. –
- To je pořád řečí, že pod vlivem vína se stalo to nebo ono. Ale největší pohroma byla přece z vody. Nevěříte? No, přece potopa světa! –
- Víno rozvazuje jazyk, odstraňuje zábrany, navazuje přátelství, dodává odvahy, inspiruje básníky, odkrývá pravou povahu lidí – no, řekněte, to je ale v jedné láhvi skryto produktivity! –

/Zapsala J. Lidmilová v r. 1971 u M. Josefka v Dolních Dunajovicích./

- ⁹⁷ Srov. F. L. Čelakovský, *Mudrosloví*, s. 707, 708; J. Zaorálek, *Lidová rčení*. Praha 1947, s. 385, 386; V. Flajšhans, *Česká přísloví I*, s. 758, 759.

- ⁹⁸ „Vinařská desatera“ ze dvou obcí v okrese Hodonín:

Skoronice:

*První sklenka jako med,
druhou si dáš nalít hned;
třetí nepít, to je škoda,
po čtvrté se proti vodě;
pátou chválit nepostačíš,
šestou žízeň neuhasiš,
po sedmé si pleteš esa,
po osmé ti hlava klesá,
po deváté jsi jak kámen,
po desáté již jsi amen.*

Mikulčice:

*První sklenka jako med,
druhou proto chceš hned;
třetí chuti ti dodá,
čtvrté nikdo neodolá;
pátú chválit nepostačíš,
šestú žízeň neuhasiš;
po sedmé si pleteš esa,
po osmé ti hlava klesá,
po deváté jsi jak kámen,
po desáté už je amen.*

- ⁹⁹ Z pamětní knihy vinaře Leopolda Skály v Bzenci:

*Moravo, Moravo,
Moravénko moja,
aj, jaké to víno
rodí půda tvoja!*

*Pijme víno hezky tence,
ať najdeme cestu z Bzence!*

*Dej si nalít ještě sklenku –
neviš, co tě čeká venku.*

*Komise celá zkoumat jela,
zdali mrazy víno kazí;
našla ale – truc všem shonům,
že je letos vinum bonum!*

*Víno, víno, proč je lidé pijí?
Kdyby ho nepili,
velmi by chybili:
ti, kdož pijí – žijí!*

*Bylo, bylo, nebylo, nebylo,
ale kdyby se ve Bzenci víno nepilo,
to by na Slovácku dobře nebylo.*

/Vinařský obzor 32, 1938, s. 220./

- ¹⁰⁰ A. Aarne–S. Thompson, *The Types of Folk-Tale*, FFC 184. Helsinki 1961 /ATH/, 332.

- ¹⁰¹ Zápis A. Slabé pořizený při terénním výzkumu v Mikulově v r. 1970 /uložen v archivu odd. etnografie a folkloristiky filosofické fakulty UJEP v Brně/.

- ¹⁰² V. Frolec–D. Holý, *Lidové povídky ze Slovácka*. Praha 1967, s. 192 až 193; ATH–, 774*.

- ¹⁰³ Vinařský obzor 42, 1949, s. 9–10.

- ¹⁰⁴ Podle vyprávění Františka Macka z Milotic. Velmi oblíbená je tato povídka, narážející na výrobu tzv. druháků a jiných nekvalitních vín, v lidovém vyprávění v Petrově, odkud máme také několik zápisů.

- ¹⁰⁵ Vyprávění Vojtěcha Šafaříka ze Strážnice uveřejnil časopis *Vinařský obzor* 51, 1958, s. 16; ATH–, 1561.

- ¹⁰⁶ Vyprávěl Vojtěch Šafařík ze Strážnice /Vinařský obzor 51, 1958, s. 16; ATH 1561.
- ¹⁰⁷ Vyprávěl Vojtěch Šafařík ze Strážnice /Vinařský obzor 51, 1958, s. 16/.
- ¹⁰⁸ Vyprávěl František Macek z Milotic, r. 1967.
- ¹⁰⁹ Vyprávěl Vojtěch Šafařík ze Strážnice /Vinařský obzor 51, 1958, s. 16/.
- ¹¹⁰ Vyprávěla skupina vinařů v Božicích, okr. Znojmo. Zapsala H. Hubíková 1971. ATH—, 1827.
- ¹¹¹ Vyprávěla skupina vinařů v Božicích, okr. Znojmo. Zapsala H. Hubíková 1971.
- ¹¹² Vyprávěla skupina vinařů v Božicích, okr. Znojmo. Zapsala H. Hubíková 1971.
- ¹¹³ Vyprávěla skupina vinařů v Božicích, okr. Znojmo. Zapsala H. Hubíková 1971.
- ¹¹⁴ Vinařský obzor 42, 1949, s. 119.
- ¹¹⁵ Povídku uvádí J. Noháč, *Břeclavský okres*. Brno 1911, s. 77.
- ¹¹⁶ K. Hlavinka—J. Noháč, *Hodonský okres*. Brno 1926, s. 130.
- ¹¹⁷ Podle jiné pověsti byla Líza krásná, ale velice marnivá dívka, která žila ve vinné „búdě“, jež byla po ní pojmenována. Zálibně si přý denně česala své dlouhé vlasy, shlížeje se při tom v kádi s vínem. Jednou se prý nad kádi tak nahnula, že do ní upadla a utopila se. /B. Beneš—Buchlovan, *Vlastivědné čtení z pověstí hradištského okresu*. Uherské Hradiště 1935, s. 9—10./
- ¹¹⁸ B. Beneš—Buchlovan, *Vlastivědné čtení*, s. 11.
- ¹¹⁹ Srov. V. Richter, *Pověsti z Mikulovska*. Mikulov 1967, s. 11—12.
- ¹²⁰ O „Vodním kopci“ u Dražůvek koluje mezi lidmi pověst, že jeden pacholek tam zaspal při pasení koní a když za ním dojel hospodář a vzbudil ho, čeledín si mnul oči a řekl: „*Su ožralé? V noci ke mně přišel pán a řekl: „Pojd se mnó!“ — Zavedl mě do sklepa, kde byly veliké bečky vína a hrnce peněz. Také mi pravil: „Vína pi co chceš, ale peníze nech, není na ně ještě čas!“ — Pacholek se o peníze nestaral, ale vína se napil pochuti; pán ho potom zase vyvedl a propustil se slovy: „Di, lehni a vyspi se!““ /J. Vrbas, *Zdánsko*, s. 393—394./*
- ¹²¹ Pověst vyprávěl Jan Stanislav ze Strážnice, nar. 1888; zapsal J. Pajer /srov. jeho příspěvek *Současný stav lidového vyprávění ve Strážnici*. Národopisné aktuality 7, 1970, s. 214/.
- ¹²² Srov. B. Beneš—Buchlovan, *Vlastivědné čtení*, s. 23—24.
- ¹²³ Srov. J. Vrbas, *Zdánsko*, s. 368, 495—496.
- ¹²⁴ Jednou šli prý hospodáři do „búd“ a spatřili nějakého cizince ležet v příkopě u cesty. Na otázku, co se mu stalo, není-li snad chorý, odpověděl: „*Nechory!*“ — Byl opilý. Tato příhoda prý dala jméno vinohradům s „búdami“ — Nechory.
- ¹²⁵ Podle vyprávění Marie Damborské /Malovaný kraj 3, 1948, s. 26—28/.
- ¹²⁶ Takové je např. vyprávění Petra Ivičiče z Prušánek: *Vino sa používá k bářjakým dramatickým událostám. A to ke svadbám, křtinkám, úvodkám, k hodom a ešče všelijakým audamášom. Jindá sa potrebovauo hodně vína k volbám. Před volbama sa piuo hodně a po volbách ešče věc. Ti, co vyhráli, pili na radost, a ti, co prohráli, pili zasěj na zuost. Najvěc sa šak napili ti, co neměli žádných vinohradů. Tým to byuo jedno, kdo vyhrá, alebo prohrá. Ti pili u obojích.“ /Vinařský obzor 42, 1949, s. 148./*
- ¹²⁷ Na Strážnicku jsou častým námětem vyprávění např. vzpomínky na vybirání desátků panskými úředníky a jejich obelstění místními vinohradníky. Josef Kuča, nar. 1855, např. vyprávěl: „*Všeci tam presúvali, přes pár vinohradů byly furt budy. Lidé tam čekali, veliké nádoby stály v řadě — šak sa tam aj kráva jednú z kerější napila burčáku. Enom noční dobú nekeři lidé chodili potajmu mezama a uchýtali to víno, aby teho bylo mén, protože desátý máz moseli dávat vrchnosti. Až bylo všeccko vypresované, došli ze zámku páňacka a přehlédali to víno... Tady naproti bývali nejaký Čajka, a ten vykládali u nás, — za mého otca mívali v našem sklepe víno, šak my sme měli veliké sklepy — že měli teho vína pět beček, z pěti vinohradů. Panští financi došli teda na pasuňk, tam stáli lidi s bečkama na řadě, většinu samé pětítiky to byly, a — poslední měli ten Čajka pětítiku vodnaru. Indá sa nepálivala z mláta mlátovica. Enom vodnar, druhák. Na mláto sa naléto vody, podrobilo sa to, zasěj vypresovalo a zas to kvasilo. A to už bylo, pravda, slabší. To byl druhák, vodnar, nebo sa říkalo grúl. — Tož ten Čajkův vodnar byl sladký a oni že: My si vezmem ten. A tak ten Čajka byli na tem dobre: namísto vína dali vodnar!“ /J. Skácel, *O strážnickém vinařství*. Český lid 5, 1950, s. 102—103./*

128 *Posla Anička na trávu
pod vinohradu dozadu.*

*Ej, nadešla tam Janička,
on tam napásal konička.*

*Poslal Aničku pro kosť,
že jí travěnky nakosí.*

*Jak jí travěnky navázal,
hned sa Andulky vypytał:*

*Pověz, Andulko, má milá,
kterého měla frajira?*

*Ach, neměla jsem žádného,
tebe, Janošku, samého.*

*Ach, pověz, pověz po druhé,
alebo s tebou zle bude.*

*Ach, neměla jsem žádného,
tebe, Janošku, samého.*

*Ach, pověz, pověz po třetí,
než ti hlavěnka odletí.*

*Ach, neměla jsem žádného,
tebe, Janošku, samého.*

*Vytáhl z pošvy šavličku,
uťal Andulce hlavičku.*

*Zavázal jí ju ručnickem:
tu běž, Andulko, chodníckem.*

*Jaké je moje chodění,
dyž je hlavěnka na zemi.*

*Kady Andulka vedena,
všady fialka červená.*

/Strážnice/

F. Sušil, *Moravské národní písně*. Praha 1951 /dále jen Sušil/, č. 142; F. Bartoš, *Národní písně moravské v nově nasbírané*. Brno 1889 /dále jen Bartoš II/, č. 6:

*Išla Andulka na trávu
do vinohradu do sadu.*

/Lipov/

/Totéž V. Úlehla, *Živá píseň*. Praha 1949 /dále jen Úlehla/, č. 234/4a/. Podobnou událost zaznamenává i další píseň:

*Mezi dvěma vinohrady
leží Jano porubáný.*

/Kopanice/

J. Poláček, *Slovácké písničky I*, 3. vyd. Praha 1948 /dále jen Poláček I/, č. 133. Sušil, č. 181:

*Na kohótopskym vinohrade,
leží tam šuhaj poróbané, poróbané.*

/Kohoutovice u Brna/

Další baladické písně, v nichž se vzpomíná vinohrad, mají incipity:

*Zalo děvča, zalo trávu
nedaleko vinohradu.*

/Halenkov/

/Sušil č. 731; Poláček IV, č. 249; zápis H. Bíma z Brumovic z r. 1904 v Ústavu pro etnografii a folkloristiku ČSAV Brno, sign. A 33, č. 7; srov. O. Sirovátka, *Lidové balady na Slovácku*. Uherské Hradiště 1965, s. 66 až 68, 84; K. Vetterl, *Lidové písně a tance z Valašskokloboucka*. Část II. Praha 1960 /dále jen Vetterl II/, č. 348/.

*Páslo dívča, páslo páva
nedaleko vinohrada.*

/Strážnice/

Úlehla č. 145/1a; Poláček I, č. 162.

129 Sušil č. 319; Poláček I, č. 35:

*Dojdi, Jano, k nám, ale nechod sám.
Zavolaj si kamarády pres ty naše
vinohrady,
pres zelený háj.*

/Hroznová Lhota/

/Srov. V. Lísa, *Slovácké a lidové písně z Uher. Hradištska* /dále jen Lísa/, 2. vyd. Kroměříž 1919, s. 75; Suchov, Hluk./

130 *Vysoký je vinohrad,
ešče vyšší skala,
zaplat' ně, šohajku,
co sem s tebou spala.*

/Kuzelov/

Bartoš II, č. 345.

131 *Přes ty vinohrady
je pěkný chodníček,
po něm mně chodivá
švarný šohajček.*

*Přes ty vinohrady
je tam pěkná cesta,
pověz ně, má milá,
čí budeš nevěsta.*

/Petrov/

Poláček VI, č. 135.

132 *Toto je ten chodníček
přes ty vinohrady,
co sem já jím chodival
k milej na přezvědy.*

/Od Strážnice/

Sušil XI. Nová sbírka, č. 25; srov. Úlehla č. 153/1b – Strážnice; F. Bartoš – L. Janáček, *Kytice z Národních Písni Moravských, Slovenských i Českých*. Telč 1901, č. 42 /Suchov/.

¹³³ Zelená lúčina
mezi vinohrady,
pověz ně, cérečko,
máme-i sa rádi.

/Kelníky/

J. Černík, *Záleské písně z okolí Luhačovic* /dále jen Černík/. Praha 1957, č. 425; Sušil č. 291:

Zelená travička mezi
vinohrady,
pověz mně, můj milý, máme-li se rádi.
/Lanžhot/

Sušil č. 277:

Chodníček bělavý
mezi vinohrady,
pověz mně, má milá,
máme-li se rádi?

/bez uvedení místa/

Sušil č. 271:

Naše u sem oříšek
mezi vinohrady;
pověz ně, má miuá,
máme-li sa rádi?

/Moravská Nová Ves/

F. Bartoš, *Nové národní písně moravské s nápěvy do textu vřaděnými*. Brno 1882 /dále jen Bartoš I/, č. 126:

Našla sem oříšek mezi
vinohrady,
pověz mně, můj milý, máme-li sa rádi.
/okolí Břeclavi/

Jiné incipity:

A když přijde na jaro pohoda,
přid, synečku, přid
do vinohrada.
/od Příbora/

/Sušil č. 211/:

Tak su ráda,
že su mladá,
naberu travičky
pro čtyry kravičky
dnes do rána
z vinohrada.

/Kuzelov/

/Poláček IV, č. 105; srov. F. Bartoš – L. Janáček, *Národní písně moravské v nově nasbírané*. Praha 1901 /dále jen Bartoš III/, č. 1052b – zápis z Pržna./

Za vinohrady hájiček,
porůbal sem si malíček.

/Rudice/

/Černík č. 145/

¹³⁴ Sušil č. 460.

¹³⁵ Ej, nechcem syra, miadu,
než chcem ženu mladú.
Lepší žena mladá, u hája,
než půl vinohrada, duša má.
/Kopanice/

Poláček I, č. 53. K. Vetterl uvádí zápis z Bylnice na Valašskokloboucku:

Sem, sem, sem, sem rád,
že sem dostal mladú ženu,
sem, sem, sem, sem rád,
že sem dostal vinohrad.
Vinohrádek nepochybí,
mladá žena neošidí.

Vetterl II, s. 310.

Sociálně žalobný podtext má píseň zapsaná J. Dostálem v Nikolčicích /Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV Brno, A 20, č. 38/:

Měla jsem já synečka
hezkého jak růžička,
ale už ho nechci,
slyšela jsem řeči,
že mu kleje matička.

Proč pak vy mu klejete,
šak vy mu nic nedáte;
máte jednu krásu,
koušek vinohradu,
čtyři na to čekáte.

¹³⁶ Mamko, ožením sa.
Synku, ošidíš sa!
Mamko, bohatá je.
Synku, hrbatá je!

Mamko, má vinohrad.
Synku, nezná kopat.

/Strážnice/

Úlehla č. 147c.

¹³⁷ H. Bím, *Lidové písně z Hustopečska* /dále jen Bím/. Praha 1950, č. 64. Poláček II, č. 215:

Esli ty ně ráda máš,
prodaj pole, kde co máš.
Prodaj pole, vinohrady
a vyplat mňa domů z vojny.

*Vinohrady neprodám,
ráda vínko popíjám;
já vínečko ráda piju,
gořalenky nerozleju.*

/Dolňácko/

/Srov. Lísa, s. 182./
U Sušila 7č. 765, bez uvedení místa
původu/ je odlišná druhá sloka:

*Vinohrad prodala,
peníze mu dala;
Tuhle máš, můj synečku,
vyplat si své hlavičku!*

Srov. K. J. Erben, *Prostonárodní
české písně a říkadla* /dále jen
Erben/. Praha 1937, č. 423.

¹³⁸ *Podkonné* — název části vinohradů. —
Další záznamy ze Strážnice:

*Bože, nám požehnej,
všecko nám dobré daj,
naše vinohrady
od škody zachovaj!*

*Dyby nám přestaly
vinohrady rodit,
potom by nás, chlapci,
mohlo už aj nebyt.*

*Pijme, chlapci, pijme
vínečko červené,
dokáď nám rodijú
ty naše Podkonné.*

Poláček II, č. 16.

Incipit pijácké písně z Líšně:

*Dobré Pámbu, zlaté Pámbu:
chlebička nám dává,
vína požehnává
z vinohrada.*

Bartoš III, č. 1450.

¹³⁹ *Okolo Tvrdonic teče voda kolem,
tvrdonští legrúti seděli za stolem.
Za stolem seděli, dobré
vínko pili
a jejich mamičky doma naříkaly.*

/Tvrdonice/

Poláček III, č. 137.

¹⁴⁰ *Pijme, chlapci, vínečko
ze žbána,
šak sme šeci milockého pána;
pijme, chlapci, jako skala,
aby sa nás chasa bála,
potom půjdem před pana hejtmana.*

/Kyjovsko/

Poláček IV, č. 133.

Do této skupiny patří i verbuňková
píseň známá po celém Slovácku, s in-
cipitem:

*Veru nebudem na tej stráni bývat,
veru nebudem mladé vínko
píjat.*

Poláček I, č. 63.

¹⁴¹ *Ve Bzenci na rynku
na červeném víně,
vzal šohaj na vojnu,
to k vůli děvčině.*

/Osvětimany/

Sušil č. 777; srov. Poláček III,
č. 222 /Dolňácko/.

*Marně, synečku, marně žiješ,
ani sa vína nenapiješ.*

*Ani vínečka, ani vody,
škoda je, synku, tvé svobody.*

*Nech si, synečku, vzhůru zahrát,
šak už ti šijou modrý kabát.*

*Modrý kabát, kamizolku,
a to je všecko pro milenku.*

/Klobouky u Brna/

/Zapsal H. Bím v r. 1902; archiv
Ústavu pro etnografii a folkloristiku
ČSAV Brno, A 48, č. 63./

¹⁴² Úlehla č. 205/2; Bartoš II: „Ti
petrovčí úradkové... dali oni sobě na-
lét starého vínečka; Bím č. 157: „Ti
pavlovčí úradové... dali sobě nalét
vínečka“; srov. O. Sirovátka, Li-
dové balady, s. 18; západoslov. varian-
tu uvádí A. Václavík, Poďunajská
dedina, s. 342.

¹⁴³ *Ej hore, chlapci, hore vstávajíte,
kosenky nakujte,
zasečem lúčku skoro za rána
rosenka nám padá.*

*Dobře sa seče za rose za rána
zelená travička
dyž ně donese vínečka
za mnú moja frajirečka.*

/Strážnice/

Úlehla č. 73.

¹⁴⁴ Černík č. 39; od Kyjova uvádí pí-
seň Sušil č. 797, z Líšně Bartoš
II, č. 535.

¹⁴⁵ Bartoš II, č. 532.

¹⁴⁶ Jejich sledování přesahuje tematicky
rámec této kapitoly a proto se omezi-
me jen na uvedení nejznámějších in-
cipitů, popř. celých slok:

Písně milostné:

*Vím já jeden háječek,
v tem háječku domeček,
v domečku dèvečka vínečko
nalévá.*

/Poláček III, č. 222; Horňácko/

*Stojí dívča u šentyša, vínečko
nalé vá.*

/Poláček II, č. 186; Hornácko/

*Na kloboucké silnici pěkný domek
stojí,*

*šenkuj tam má milá, rozmilá,
vínečko červený.*

/Zapsal H. Bím v r. 1902; archiv
Ústavu pro etnografii a folkloristiku
ČSAV Brno, A 46, č. 80; Klobouky
u Brna/. Srov. Erben č. 467.

*Pověděli sme si mezi zelenýma,
že my sa zeberem tyto
nové vína.*

/Poláček II, č. 229; Strážnice/

*Ešče byly čtyry týdně do hodů,
už ně milá zakázala pit vodu.
Abych prý pil červeného
vínečka...*

/Poláček I, č. 67; Dolňácko/

V písni Stála u studánky, 2. a 3. sloka:

*Naber mi, cérečko, vody do čepáčka,
nebude to darmo, já ti dám synečka.*

*Ona místo vody nabrala
i vína:*

Tu máte, maměnko, za vašeho syna.

Píseň se dnes s oblibou zpívá zvláště
na Podluží./

Píseň Chodili chlapi k nám, 3. sloka:

*Nebojte se, chlapi,
hospodyně naši,
enom jí doneste
vínečka ve flaši.*

/Černík č. 381; Řetečov/

*Ty si ně, můj milý, vinen,
že s ty ňa napójiš vinenem.*

/Poláček I, č. 206; Hornácko/

Píseň Všecky panny tancují, 3. a 4.
sloka:

*Dyž nechcelas' kolébat m'ělas'
vínka nepíjat,
vínka červeného od tvého
milého...*

/Úlehla č. 309/2/

Píseň Šlo děvčátko na jahody, 2. sloka:

*Aj, ty milý bednářičku,
já tě pěkně prosím,
pobij ty mně putynečku,
v kerej vínko nosím!*

/Zapsal J. Beránek, Šardice; Ústav
pro etnografii a folkloristiku ČSAV,
A 4, list 16, č. 18./

*Lepší je vínko z pohára
nežli voděnka ze džbána.*

/Úlehla č. 12b; Strážnice/

*Lepší je vínečko nežli
voda,
lepší je panenka nežli vdova.*

/Sušil č. 196; od Kelče, var. Erben
č. 787/

*Nalej ty ně, šenkýřenko,
máš vína,
za mnú stojí moja milá, ona by pila.*

/Lísa č. 93, Písek; píseň se s oblibou
zpívá i jinde na Slovácku — Polá-
ček I, č. 148, Dolňácko./

*Darmo, synečku, darmo žiješ,
ani sa vínka nenapíješ.*

/Poláček I, č. 8; Hornácko/

*V tej strážnickej dolině
túží šohaj po víně,
túží šohaj po vínečku,
volá na svú galánečku,
galánečko, nalej ně.*

*Galánečka rozmilá
vínečka mu naléla
do čepáčka kamenného
vínečka ryzlinkového,
aby sa mu lúbila.*

/Strážnice; píseň je mladšího původu
a zpívá se dnes po celém Slovácku./
Ve svatební písni z Kyjovska, zpívané
při „čepení nevěsty“, se uvádí:
*Dones nám, Janošku, vína džbán,
začepili sme ti tulipán.*

Písně taneční: Jejich obsah má po-
většinou milostný ráz; zpívají se k tan-
cům točivým /vrtěná, danaj aj./ i figu-
rálním /verbuňk/.

*Vínečko jak višňa,
má milá šidíš ňa.*

/Poláček III, č. 223; Tvrdonice/

*Červené vínečko jak višňa,
galánečko moja, šidíš ňa.*

/Černík č. 361, Rudice; z Dolňácka
Poláček I, č. 25/

Píseň Až my do tych hor půjdeme, 5.
a 6. sloka:

*Až my do tych hor půjdeme,
co my tam pítat budeme?*

*Esli vínečko v poháre
lebo voděnkú z kolaje?*

/Poláček III, č. 10; Dolňácko/

Při chodění „po fašaňku“ obohacovali
chlapeci v některých vinařských obcích
známý popěvek „Pod šable, pod šable,
aj pod obušky“ o další sloku:

*Dali nám z bečky,
ze škarúpečky,
z koštěra.*

/R. Jeřábek — V. Frolec — D. Holý,
Podluží. Kniha o lidovém umění.
Brno 1962, s. 144./

Incipyty žertovných, satirických a jiných
písní:

*Panenkám vínečko, mládeňcům
pivo,
gořalku vdovám, zelnicu babám.*

/Černík č. 124; Biskupice/

*Vy zedníci, fryško,
neděláte těžko;
od neděle do neděle
píjete vínečko.*

/Šardice, sb. J. Beránek; Ústav pro
etnografii a folkloristiku ČSAV, A 4,
list 19, č. 76./

V písni „Já su šohaj z Debrecína“:

*... já su tady taký pán,
dobré vínko popijám.*

/Poláček IV, č. 63; Moravská Nová
Ves./

Píseň „Prečo sa ty za mnú vláčiš“,
2. sloka:

*Nepij, šohaj, nepij vodu,
voda je ti len na škodu,
napij sa ty rači vína,
to je dobrá medicína.*

/Poláček I, č. 178; Kopanice/

*Ej, ženy, ženy, poraďte vy mně,
zlého já muža mám;
keď vodu pije, dicky ňa bije,
že mu vínka nedám.*

/Bartoš I, č. 662; Javorník/
V baladě „Vandrovali tři pěkní mlá-
denci“, 2. sloka:

*Stavěli se v tem starém Bušině,
u Marušky na víně.*

*po čem víno naléváš.
Ptám se tě, má pěkná Maruško,*

/Sušil č. 144; od Zábřeha/

*Dybych já byl selským synkem
napájal bych dívča vínkem.*

/Černík č. 335a, Hřivínův Újezd;
píseň se zpívá také po celém Slovác-
ku./

V písni „Slóžilo děvče u polesného“
vzpomíná dívka na svou službu ve
vínorodém kraji:

*Slóžilo děvče u polesného,
nechcelo jísti chleba rezného.*

*Vylezla na pec, nadala hubu:
Pane polesný, já tu nebudu.*

*Já radši půdu, kde sem bévala,
kde sem jídala buchty s trnkama.*

*Buchty s trnkama, víno
ze sklínek
a tady musím vodu z putýnek.*

/Sušil č. 803; Ochoz/

¹⁴⁷ Poláček II, č. 221; píseň se zpívá
po celém Slovácku.

¹⁴⁸ Poláček I, č. 222.

¹⁴⁹ Bartoš III, č. 1495; Sušil č. 1893;
Bartoš II, č. 474:

*Píme, chlapeci, píme víno,
nech voděnka teče mimo,
napíme sa vínečka,
vodu pije žabička.*

/Velká/

Srov. Poláček I, č. 164, Dolňácko;
J. Kollár, Národné spievanky, 2.
díl. Bratislava 1953, č. 17. Západoslo-
venská var. A. Václavík, Podunaj-
ská dedina, s. 343; srov. Erben č. 60.

¹⁵⁰ Sušil 1878; srov. Úlehla č. 147
/Strážnice/.

¹⁵¹ Bartoš III, č. 1492.

¹⁵² Úlehla č. 136; srov. Kollár II,
č. 3.

¹⁵³ Sušil č. 1904, bez uvedení místa.

¹⁵⁴ Sušil č. 1897.

¹⁵⁵ J. Kopecký, Slovácká svatba od
Břeclavě. Břeclav 1930, s. 18; nápěv
stejný jako u písně „Vinečko v más-
ku“ /Poláček VI, č. 214/.

¹⁵⁶ Bartoš II, č. 781.

¹⁵⁷ Bartoš III, č. 1494.

¹⁵⁸ Bartoš III, č. 1452; o džbanu vína zpívá i hodovní píseň z Radoštic:

*Na stole je vína žbán,
kdo k nám přinde, zavdá nám.*

/Bartoš III, č. 1558/

¹⁵⁹ Poláček I, č. 70.

¹⁶⁰ Bartoš II, č. 471; srov. Kollár II, č. 25.

¹⁶¹ Sušil č. 1890.

¹⁶² Poláček I, č. 154–II; nápěv jako „Ráda prádu, ráda len“ /Poláček I, č. 184/.

¹⁶³ Lísa, s. 148; Bím č. 131, Morkůvky. Četné verze známy po celé východní Moravě, srov. Vetterl, s. 72.

¹⁶⁴ Černík č. 37.

¹⁶⁵ Velmi populární je zvláště píseň „Skleničko skleněná, dobré vínko z tebe!“ /Sušil č. 797, Velké Pavlovice/.

¹⁶⁶ Poláček V, č. 191.

¹⁶⁷ Sušil č. 1762.

¹⁶⁸ Bartoš I, č. 61.

¹⁶⁹ Srov. Bartoš III, č. 1502 /Aj, mázku, mázku, mám na tobě sázku/, č. 1505 /Tisíckrát buď pozdravená, bečičko dřevěná/, č. 1510 /Keby nám pálené j'umrelo/ aj.

¹⁷⁰ Sušil č. 1877, bez uvedení místa; Poláček VI, č. 214, Tvrdonice; srov. Erben č. 20. — Jiná píseň o pivě a víně:

*Milý Pán Bůh,
dobrý Pán Bůh;
pívečko nám dává,
vínko požehnává z vinogradů.*

/Bartoš III, č. 1498; Stará Břeclav/

¹⁷¹ Bartoš III, č. 1508.

¹⁷² Pro období 19. století vycházíme především z rozboru Sušilovy sbírky a ze sbírek Bartošových.

¹⁷³ V Sušilově sbírce tvoří z celkového počtu 2361 zaznamenaných písní písně s vinařskými náměty 1,05 %; Bartoš I uvádí 3 písně, Bartoš II obsahuje z 1017 záznamů necelé 1 % písní vinařských, Bartoš III z 2056 uvedených písní 0,6 % písní s vinařskou tematikou /převážně písně pijácké/.

¹⁷⁴ Např. známá Poláčková obsáhla sedmi-svazková sbírka slováckých písní, čítající 1801 záznamů, má jen 2 % písní s vinařskými náměty.

¹⁷⁵ Bartoš II, č. 723.

¹⁷⁶ Bartoš III, č. 1493.

¹⁷⁷ Poláček III, č. 3.

¹⁷⁸ Bartoš III, č. 1496, uvádí záznam z Lišně:

*Vínečko dobrý cenefádlový,
ještě je lepší moškátelový.*

¹⁷⁹ Československá vlastivěda III. Lidová kultura. Praha 1968, s. 320–321.

¹⁸⁰ D. Holý, *Na okraj etnografické hranice na Moravě*. Národopisný věstník československý 2, 1967, s. 21–23; R. Jeřábek–V. Frolec–D. Holý, *Podluží*, s. 124–125.

¹⁸¹ Děkuji doc. dr. Dušan u Holému za cenné rady při rozboru písní.

¹⁸² V úvahu nebereme písně nového původu a písně kramářské, o nichž pojednáme ještě dále.

¹⁸³ Zastoupení durového tónorodu se u písní východního typu odhaduje u necelé poloviny nápěvů /Československá vlastivěda III, s. 320/.

¹⁸⁴ Srov. K. Vetterl, *Lidové písně a tance z Valaškokloboucka II*, s. 430.

¹⁸⁵ Sušil č. 1154, místo zápisu není uvedeno.

Bartoš II, č. 380, uvádí znění z Uhřic:

*Ej, hody, hody, slavný hody,
dělál Pán víno z vody
v Káni Galilejské
na svadbě andělské.*

*Ej všeho dosti, dosti bylo,
enom vína nestačilo,
v Káni Galilejské
na svadbě andělské.*

¹⁸⁶ Píseň, jež není otiskána v žádné písně sbírce, uveřejnil v časopise Vinařský obzor /42, 1949, s. 33/ V. Brouk a l: Její text zní:

*Pilno, vincauři, k práci se mějme,
mladí i staří nezahálejme –
neboť Bůh i lidi práci milují
a požehnání jí udělují.*

*Pilně, vincauři, pilně kopejme,
jak naši staří zem vzdělávejme,
oni jak ptáci zpívali,
když ohna svůj hřbet zde kopávali.*

*Žet s potem tváře jim kape zlato,
vincauři staří drželi za to,
jenž ty vinice zde založili,
by nás tím více k práci zbudili.*

*Každá krupěje z vinaurů čela
zlatá zrněčka v hroznech prej dělá,
hrozny hojnější ovšem bývaj,
když se pilněji ruce hýbaj.*

*Ba, pravé zlato vincaur získává
z vinice za to, žeť ji zdělává,
pilně, vincauři, tedy kopejme,
potu na tváři si nevšámejme.*

*Z potu našeho plníme sudy
vínečkem dobrým, jež prší všudy.
Neboť pilnosti Bůh požehnává,
kde se s rozšafnou myslí srovnává.*

*Nuž, tedy, braši, pilně kopejme
a k práci sobě spivejme.
Tak jakž činili naši předkové
křestani, dobří vincaurové.*

*Cnostné spívání srdce veselé
i při kopání činnivá veselé.
Nuže, vincauři, k práci spivejme,
ať se nám daří – Boha vzivejme.*

Amen.

- ¹⁸⁷ V Ústavu pro etnografii a folkloristiku ČSAV Brno je pod sign. A 20, č. 32, uveden zápis sběratele J. Dostála z Nikolčic, jenž zní:

*Vino svůj obyčej mívá,
že z moudrých nemoudrých
blázni nadělá.*

*Lidé koukají z oken ven,
myslejí, myslí, myslí,
že jedou s medvědem.
A oni, a oni se strýčkem bumbalem.*

- ¹⁸⁸ *Kdyby slunko znalo,
jak je ve vinohradě tažko robít!
Ach, tak tažko,
že sem ho chceu zhodit.*

/Text otiskl P. Ivičič z Prušánek ve Vinařském obzoru 42, 1949, s. 92./
Po celém Slovácku rozšířená píseň „Ešte byly čtyry týdne do hodů“, dostává v zápise z Mutěnic /Vinařský obzor 32, 1938, s. 122/ další sloku, jejíž text je dosti těžkopádný:

*Bože milý, Bože dobrý, co dělat?
Moja milá chce, abych měl vinohrad.
Eslí prý ju chcu já dobře milovat,
mosím enom dobré vínko pijávat.*

D. Holý uvádí doznání jednoho z vynikajících zpěváků z Hrubé Vrbky, známého tvůrce řady písní, jenž při sezení s přítelem složil v družné náladě jako pokračování ke zpívané písni „Pime, chlapi, pime víno“ /var. Poláček I, č. 164/ „tak od rázu“ tyto sloky:

*Potom půjdem na farárů,
proč nám porad vykuádajů,
že víno pit je hrichem,
samí pijů pod víchem.
Po večeri s kucharenkú,
zas vypije vína sklénku,
ráno sleze s postele,
už ho pije v kostele.*

/D. Holý, *Proces zlidovování v oblasti s živými tradicemi*. In: sb. Václavkova Olomouc 1964, s. 105./

- ¹⁸⁹ Z Velkých Bilovic máme záznam:

*Radujme se, veselme se,
my mladí vináři,
že už nám nastávají
ty veselé časy.*

*Na podzim máme vinobrani,
sejdeme se dohromady
a při tom si zazpíváme
při našem presování.*

/Zpíval J. Osička, nar. 1912./
V Miloticích u Kyjova se objevila někdy před čtyřiceti lety /podle informací místních vinařů/ píseň „K milockým Šidlenám“, jež se zpívá na nápěv lidové písně „Na milockej věži“ /Poláček IV, č. 102/:

*K milockým Šidlenám chodník
ušlapaný,
ať je blata hojnost či snih napadaný.
Chodijů tam po něm miločíti občané,
ať už je to ve dně neb za noci tmavé.*

*Chodijů tam taky mnozí páni z města
a za noci tmavěj zpáteční tá cestá.*

*Gdo tam ešče nebůl, zajdi si tam přeci,
ale pozor dávaj na šidlenské deci.*

*To naše vinečko, dobře sa tu pije,
ale s těžkú hlavú dom sa to linkuje.*

Ve společnosti bzeneckých vinařů jsem slyšel zpívat píseň, jež je v okolních obcích téměř neznámá:

*Bzenecké víno, tož to je víno,
tož to je víno nad vína,
při něm sa zpívá,
srdce okřívá,
při něm sa zpominá.*

*Bzenecké sklepy, tož to sú sklepy,
tož to sú sklepy nad jiné,
ty tam budů stát
až nám budů hrát,
až všeccko pomine.*

- ¹⁹⁰ Fanoš Mikulecký, vlastním jménem František Hřebačka, se narodil v r. 1912 v Mikulčicích u Hodonína; zemřel tamtéž v r. 1970.

- ¹⁹¹ *Vínečka obě,
frajárky moje,
budu vás pit,
co budu žít,
vínečka obě.*

nebo:
*budu vás mít,
co budu žít,
frajárky moje.*

¹⁹² V monologu „Jak vzniklo vínečko /Malovaný kraj 7, 1971, č. 1, s. 3/ F. Mikulecký uvádí: „Co mne inspirovalo k této písni? Už přesně nevím, ale mám takový dojem, že to bylo někdy o hodcích nebo u nějaké zábavy, kde byli chlapi v červenících a zpívalo se s muzikou a popíjelo se. Když sem potom přišel domů, nabitý tou atmosférou, tož tak mně napadlo to dát dohromady. Včera večer se Adolf Chatrný zmínil o třetí sloce této písničky. Tu jsem nenapsal. Objevila se u nás, ale já s ní nejsem spokojený. Není logická. Zpívá se tam – Vínečka obě, frajárky moje, budu vás pít – koho? Víno nebo frajárky? Tak bych to nikdy nenapsal.“ – Mikulecký je rovněž autorem dnes velmi oblíbené písně „Chodníček bělavý mezi vinohrady“. Podrobný rozbor písněové tvorby F. Mikuleckého viz V. Thořová - Stiborová, *Lidový skladatel dnešní doby*. Český lid 55, 1968, s. 45–46.

¹⁹³ Jan Kružík je autorem písně „Vinohrady, vinohrady, dobré víno dáváte“; je známá především v podání Jožky Severina v rozhlase.

¹⁹⁴ Bimkova píseň

*Svatoborské vinohrady
pod vysokú horečkú,
pobili sa dvá šohajci
o jednu galánečku*

byla poprvé uveřejněna ve čtvrtém svazku /č. 178/ Poláckových Slovác-kých písniček; píseň vznikla někdy kolem r. 1940 /V. Thořová, *Písňe současných skladatelů*, s. 256; též, *Nová písňová tvorba na Kyjovsku*. Malovaný kraj 5, 1969, č. 1, s. 5; autorka zde vzpomíná i písně „Už zme hrůzny ořezali“ a „Jak je dobré mět takové Šidleny“, které složil Jaromír Měchura /nar. 1926/ ze Svato-bořic.

¹⁹⁵ Při terénních výzkumech jsme kladli vinařům též otázku, kterou vinařskou píseň mají nejraději. Nejvíce hlasů dostaly písně „Vinečko bílé“, „Veselá je dědina“, „Vinečko né voda“, „Ešče

byly štyry týdně do hodů“ a „Chodníček bělavý mezi vinohrady“.

¹⁹⁶ Když J. Herben srovnává obyvatele jednotlivých částí Slovácka, píše: „Také ti Slováci za Kyjovem mají jakýsi mírný výraz v obličejí. I řeč jejich jest mírná, jako lítostná, kdežto slyšíš-li Podlužáka z Nové Vsi nebo z Lanžhota rozhorleně mluvit, tu proud řeči podobá se prudkému, horskému ručeji, který všechny překážky trhá; podobá se bouřce, z níž neočekávaně udeří hrom. Vždyť jsou to lidé krevnatí. Položí-li před tebe ruku na stůl, vidíš na ní žíly naběhlé jako pijavice. Původem rozdílu tohoto je víno, vinný kraj a snad i cizí živly. Míním těmi živly především Charváty...“ /J. Herben, *Moravské obrázky*. Praha 1925, s. 58./

¹⁹⁷ „Co jest asi nejpřednější známkou Podlužáků proti Hanákům?“ – ptá se J. Herben a odpovídá: „Jsou to samí horkokrevníci. Jediným slovem, jediným pohledem rozdráždíš Podlužáka. Tolik osobní citlivosti pro sebe, pro svou rodinu a pro svou dědinu nemá nikdo co Podlužák. Proto v těchto podlužáckých dědinách přihází se co dní do roka tolik bitek... Prudkost dobrých lidí příznak. S prudkostí spojují ovšem i tvrdošijnost, která Podlužáka žene do soudů...“ /J. Herben, *Moravské obrázky*, s. 59./

¹⁹⁸ M. Glosová zaznamenává v Malovaném kraji /roč. 2, 1947, č. 7–8, s. 56/ historku o vinaři v Dolních Bojanovicích na Hodonínsku, k němuž přišel kupec, jenž chtěl dostat co nejlepší víno. Protože věděl, že pro bojanovické vinaře bylo největší ctí prodat víno pro kostel, řekl, že chce koupit víno nejen pro kostel, ale i pro samého biskupa. Když to strýc uslyšel, zůstal překvapením stát a zvolal: „Panenko Marijo Saštínská, takovej cti sa mně dostane, že ať pan biskup budú moje víno košťovat.“ A už prý pobízel kupce k ochutnávání.

¹⁹⁹ Srov. anekdotickou povídku o umírajícím vinaři, který na smrtelném loži sděluje svému synovi „životní tajemství“ /s. 175/.

